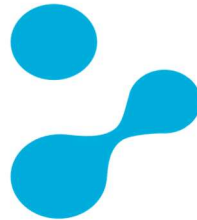

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

ANU KOIVULA

”Nyt menee punaiselle”

Toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen
tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun
tukena varhaiskasvatuksessa

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA (YLEMPI AMK)
2024

TIIVISTELMÄ

Koivula, Anu: ”Nyt menee punaiselle” Toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun tukena varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyö, ylempi AMK

Sosiaali-alan tutkinto-ohjelma, ylempi AMK

Elokuu 2024

Sivumäärä: 66

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää toiminnallisten menetelmien hyödyntämistä tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena varhaiskasvatuksessa. Tutkimus toteutettiin laadullisena toimintatutkimuksena varhaiskasvatusryhmässä toteuttavana tunnekerhona. Tunnekerho kokoontui kuusi kertaa ja menetelminä käytettiin draamaa, leikkiä, piirtämistä ja maalaamista.

Toisena tavoitteena oli selvittää pienen pirkanmaalaisen kunnan 5–6-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa olevien lasten huoltajien näkemyksiä lastensa tunne- ja vuorovaikutustaidoista sekä heidän kokemuksiaan tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa. Huoltajien näkökulman esille saamisessa tutkimuksessa toteutettiin verkkokysely. Tutkimus toteutettiin monimenetelmä tutkimuksena.

Tutkimuksessa ilmeni, että toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena näyttäisi tukevan lasten osallistumista ja vuorovaikutusta. Huoltajakyselyssä ilmeni, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua varhaiskasvatuksessa pidettiin tärkeänä. Erityisesti tutussa lapsiryhmässä taitojen harjoittelun mahdollisuutta korostettiin. Tutkimus toi ilmi myös, että varhaiskasvatuksessa on nostettu huoltajien kanssa esille lasten puutteellisia tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Lisäksi kyselytutkimuksessa ilmeni, että tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyviin asioihin perheet ovat hakee neet varhaiskasvatuksen ulkopuolista tukea.

Avainsanat: toiminnalliset menetelmät, tunnetaidot, vuorovaikutustaidot, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Koivula, Anu: "The emotion meter turns red" Utilization of Functional Methods to support the training of emotional and social interaction skills in early childhood education.

Master's thesis

Master of Social Services

August 2024

Number of pages: 66

The thesis's aim was to find out about the utilization of functional methods to support emotional and interaction skills in early childhood education. The research was carried out as a qualitative action research as an emotional club implemented in an early childhood education group. The emotion club met six times. The functional methods used were drama, play, drawing and painting.

The second goal was to find out the views of the guardians of 5-6-years-old children in early childhood education in the small municipality of Pirkanmaa about their children's emotional and interactional skills in early childhood education. To analyze the guardians' point of view, the researcher carried out an online survey. The research was implemented with a multi-method research method.

The research revealed that the use of functional methods encourage in the early childhood setting appears to support children's participation and social interaction. The survey of parent showed that practicing emotional and social interaction skills in early childhood education was considered important. The surveyed parents also emphasized the importance of their children interacting within a group of familiar children to develop emotional and interaction skills. Also, the survey of parent showed that a portion of 5-6-year-olds in this program had experienced issues relating to emotional skills and regulation. In addition, the survey revealed that families have sought support outside of early childhood education for issues related to emotional and interaction skills.

Keywords: Functional methods, emotional skills, social interaction skills, early childhood education.

ALKUSANAT

Opinnäytetyöprosessin aikana vahvistui oma käsitykseni tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun merkityksellisyydestä lapsilla. Tutkimuksen edetessä myös toiminnallisuuden laajojen mahdollisuuksien hyödyntäminen avautui itselleni. Kiitän omaa lapsiryhmääni osallistumisesta tunnekerhoon sekä huoltajia saamistani vastauksista kyselyyni. Niiden avulla sain arvokasta tietoa opinnäytetyöni tekemiseen. Lisäksi lämpimät kiitokset kunnan sivistysjohtajalle tutkimusluvan nopeasta hyväksymisestä ja opinnäytetyön ohjaajilleni Satakunnan ammattikorkeakoulun lehtoreille Seppo Pamppuselle ja Satu Vainiselle opinnäytetyöni ohjaamisesta.

SISÄLLYS

Sisällys

1 JOHDANTO	7
2 VARHAISKASVATUS	9
2.1 Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö	9
2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma	10
3 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN KEHITTYMINEN JA HAASTEET	11
3.1 Tunnesäätelyn kehittyminen	11
3.2 Tunteiden säätelyn ja vuorovaikutustaitojen merkitys	12
3.3 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen haasteet	13
3.4 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	14
4 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN TUKEMINEN	15
4.1 Toiminnalliset menetelmät tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena.....	15
4.2 Tutkimuksessa käytetyt toiminnalliset menetelmät	19
4.2.1 Leikki	19
4.2.2 Draama varhaiskasvatuksessa	20
4.2.3 Piirtäminen ja maalaaminen	21
5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUSPROSESSI	22
5.1 Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja toteutus	22
5.2 Tutkimusmenetelmä	23
5.3 Kyselyn toteuttaminen	27
5.4 Tunnekerhon toteuttaminen	30
5.4.1 Osallistuva havainnointi ja oma roolini tutkijana	31
5.4.2 Havaintojen kirjaaminen	33
6 TUTKIMUSTULOKSET	34
6.1 Asiakaskysely	34
6.1.1 Asiakaskyselyn tulokset	35
6.1.2 Yhteenveto kyselyn tuloksista	39
6.2 Havainnot tunnekerhon tuloksista	41
6.2.1 Ensimmäinen tunnekerho	41
6.2.2 Tunnekerho/suru	41
6.2.3 Tunnekerho/ pelko	42
6.2.4 Tunnekerho/ viha	43
6.2.5 Tunnekerho/pettymys	44
6.2.6 Viimeinen tunnekerho	45

6.3 Tunnekerhon havaintojen analysointi teemoittelun avulla	46
6.4 Tutkimustulosten määrittelyä	49
6.5 Tutkimuksen eettisyys ja tutkimustulosten luotettavuus	53
7 POHDINTA	55
LÄHTEET	57
LIITE 1	61
LIITE 2	63
LIITE 3	64

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe tulee omasta työstäni varhaiskasvatuksesta. Olen työskennellyt varhaiskasvatuksessa eri tehtävissä yli kahdenkymmenen vuoden ajan ja huomannut miten tärkeää tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppiminen on jo varhaiskasvatuskäiselle lapselle. Erilaiset tunnesäätelyiden haasteet ja pulmat vuorovaikutuksessa ja ristiriitojen ratkaisemissa ovat kovin yleisiä. Sosiaaliset kasvokkain tapahtuvat kontaktit tapahtuvat vuorovaikutuksessa ja niissä vaaditaan jo lapsilta oikeanlaisia toista huomioivia taitoja. Myös tunteiden tunnistaminen on osalle lapsista vaikeaa ja niiden myötä voi syntyä ristiriitoja.

Taustana opinnäytetyössäni on omat havaintoni varhaiskasvatuskäisten lasten puutteissa käsitellä ja tunnistaa erilaisia tunteita sekä lasten välisessä vuorovaikutuksessa ilmenevät pulmat. Osaltaan nämä edellä mainitut pulmat aiheuttavat lasten välillä ja heidän vanhempien sekä muiden aikuisten kesken haasteita arjessa. Myös yhteiskunnallisessa keskustelussa tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat esillä tiheästi.

Viime vuosina onkin varhaiskasvatuksessa painotettu tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua. Pulmat tunne- ja vuorovaikutustaidoissa voivat ilmetä lapsilla kotona tai varhaiskasvatuksessa tai molemmissa. Opinnäytetyötäni varten toteuttamani kyselyn perusteella ilmeni, että huoltajat myös hakevat apua tunne- ja vuorovaikutustaitoihin neuvolasta, perhetyöstä tai asioita pohditaan varhaiskasvatuksessa.

Oman kuntani, jossa työskentelen, varhaiskasvatuksen asiakaskyselyssä vuonna 2022 kävi ilmi, että 90 % vanhemmista koki tärkeäksi, että varhaiskasvatuksessa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Vuoden 2023 asiakasyytyväisyyskyselyssä vanhemmat saivat valita neljä tärkeimmäksi kokeamaansa osa-alueita varhaiskasvatuksessa, jolloin 100 % vanhemmista valitsi tunne- ja vuorovaikutustaidot. Koen, että aihe on tärkeä ja haluan siksi perehtyä tähän enemmän.

Käsittelyyn valitsin neljä eri tunnetta, jotka koen olevan kiusaamiseen liittyviä tunteita. Tunteet ovat pettymys, pelko, suru ja viha. Kiusaamista tapahtuu myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, vaikka yleisesti sen ehkä ajatellaan olevan enemmän koulussa tapahtuvaa. Repo (2013, s. 34) toteaa, että tutkimusta ja kirjallisuutta pienten lasten kiusaamisesta on kovin vähän, joten on tärkeää määritellä kiusaaminen koulukiusaamisen kautta. Hän tuo esille, että kiusaamisen määrittelyssä yleisesti käytössä on Dan Olweusin määritelmä, jossa henkilöön kohdistuu yhden tai usean henkilön taholta negatiivisia tekoja toistuvasti tietyn ajan sisällä.

Opinnäytetyön toteutin pienessä pirkanmaalaisessa kunnassa. Opinnäytetyön toimintatutkimus sisälsi tunnetaitokerhon omalla työpaikallani päiväkodissa ja omassa lapsiryhmässäni. Valitsin tunnetaito-ryhmään 5–6-vuotiaat lapset. Lisäksi toteutin asiakaskyselyn koko kunnan varhaiskasvatuksessa olevien 2018-syntyneiden lasten huoltajille. Kaikki 5–6-vuotiaat ovat kunnan päiväkotiryhmissä.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö

Varhaiskasvatus on yhteiskunnan järjestämä palvelu, johon osallistumiseen lapsella on subjektiivinen oikeus. Varhaiskasvatuksella on useita eri tehtäviä lapsen kasvun ja kehityksen tukijana. Varhaiskasvatuksen tärkeinä tavoitteina ovat yhdenvertaisuuden toteutuminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Se vahvistaa lapsen osallisuutta ja tukee huoltajia lapsen kasvatustehtävässä. (Opetushallitus, 2022, s. 14.)

Ahonen (2018, s. 78) pohtii varhaiskasvatuksen keskeisintä tekijää, joka hänen mukaansa on vuorovaikutus. Hän tuo esille, että varhaiskasvatuksessa se toteutuu lasten, henkilöstön ja ympäristön yhteisenä vuorovaikutuksena. Varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsi kasvaa ja harjoittelee erilaisia taitoja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa, muokkaa hänestä tietynlaisen. Erityisesti Ahonen (2018, s. 80) korostaa aikuisten merkitystä vuorovaikutuksen mallina, mahdollistajana ja tukijana. Vuorovaikutusta tapahtuu varhaiskasvatuspäivän aikana monella tasolla, kuten lasten välillä ja lasten ja aikuisten välillä sekä nonverbaalisena eri henkilöiden toimesta.

Ahonen (2018, s. 80) painottaa, että erityisen tärkeää on työntekijöiden oma vuorovaikutuksen laatu, sillä lapset seuraavat miten aikuiset toimivat vuorovaikutustilanteissa ja miten reagoivat eri tilanteissa. Näiden pohjalta lapsi muodostaa vähitellen oman käsityksen siitä, miten vuorovaikutus toteutuu. Ahosen (2018, s. 87) mukaan yksilölliset temperamenttipiirteet tuovat sekä lasten että aikuisten vuorovaikutukseen oman haasteen siinä, miten yksilöiden väliset suhteet rakentuvat. Tämän tunnistaminen ja huomioiminen on keskeistä silloin, kun pohditaan yksittäisen lapsen vuorovaikutustaitojen tukemista varhaiskasvatuksessa.

Sainio ym. (2020, s. 95) käsittelee itsesäätelytaitojen oppimista varhaiskasvatuksessa ja korostaa niiden merkitystä lapsen koulumenestykselle ja

myöhemmälle elämänhallinnalle. He painottavat varhaiskasvatuksen työntekijöiden olevan keskeisessä roolissa itsesäätelytaitojen oppimisessa. Lisäksi he tuovat esille, että myös työntekijät kokevat itsesäätelytaitojen oppimisen tärkeimpänä tavoitteena. Myös Sainio ym. (2020, s. 95) korostavat aikuisen mallin merkitystä lapsille itsesäätelyssä ja lapsen itsesäätelyn tukemista sensitiivisellä otteella.

Kaikki lapset eivät saa kotona tarvitsemaansa tukea tunnesäätelyn pulmiinsa. Tunteiden säätelyn keinot voivat olla jopa yli sukupolvien ajan olleet heikkoja ja se mihin lapsi kotona samaistuu, hän saattaa siirtää eteenpäin. Näissä tilanteissa varhaiskasvatuksen pedagoginen tuki voi tarjota erilaisen mallin lapsen tunnesäätelyyn. Sandberg (2021, s. 172–173). Varhaiskasvatukseen osallistuminen nousee sitä suuremmaksi mitä vanhempi lapsi on. Vuonna 2022 5-vuotiaista lapsista varhaiskasvatukseen osallistui 91,1 prosenttia. (Tilastokeskus, 2023.) Varhaiskasvatuksella on siis hyvät mahdollisuudet tavoittaa valtaosa ikäluokasta ja mahdollistaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu ennen kouluikää.

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Tutkimukseni lähtökohtana on pitkälti seuraava ote valtakuunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta: ”Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä.” (Opetushallitus, 2022, s. 35.) Varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsella on siis oikeus varhaiskasvatuksessa käsitellä erilaisia tunteita ja harjoitella ratkaisemaan ristiriitoja. Myös varhaiskasvatussuunnitelman arvopeurusta tukee lasten oikeutta hyvyyteen, sivistykseen ja oikeudenmukaisuuteen. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tärkeä tehtävä lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelussa ja näiden taitojen tukemisessa. Lasten kanssa tunteiden tunnistamista harjoitellaan ja opetallaan ratkaisemaan ristiriitoja (Opetushallitus, 2022, s. 35.)

Laaksonen (2022, s. 46) korostaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteista tulevaa minäkuvan tukemista, joka osaltaan vaikuttaa vahvasti lapsen luottamiseen omiin vuorovaikutustaitoihinsa ja mahdollisuuksiinsa liittyä vuorovaikutustilanteisiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on kirjattu, että varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään (Opetushallitus, 2022, s. 34.). Minäkuvan rakentumiseen lapsi tarvitsee tuekseen aikuista, joka hallitsee itse tunne- ja vuorovaikutustaidot ja ymmärtää niiden merkityksen lapsen kasvussa. Lisäksi lapsi tarvitsee ympärilleen turvallisen yhteisön, jossa voi harjoitella näitä taitoja.

Varhaiskasvatussuunnitelma on velvoittava asiakirja, joten siihen kirjatut asiat tulee toteuttaa. Olen työskennellyt itse eri paikkakunnilla viimeisten vuosien aikana ja huomannut, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu on hyvin vaihtelevaa. Joillakin paikkakunnilla koko henkilöstö on koulutettu aiheeseen liittyen ja tunnetaitoja harjoitellaan systemaattisesti jonkin materiaalin avulla. Olen myös ollut paikkakunnalla työssä, jossa näitä taitoja ei systemaattisesti harjoiteltu vaan ne olivat kunkin opettajan oman harkinnan mukaan käytössä.

3 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN KEHITTYMINEN JA HAASTEET

3.1 Tunnesäätelyn kehittyminen

Lasten tunnesäätelyn alkuvaiheen kehittämisessä korostuu turvallisten kiintymyssuhteiden merkitys. Vauvan kiintymyssuhteen voi kuvata olevan ensimmäinen sosiaalinen taito, johon nivoutuu vauvan ja aikuisen tunteet vuorovaikutuksen kautta. Turvallisessa kiintymyssuhteessa ja vuorovaikutuksessa lapsen tunnesäätely saa hyvät mahdollisuudet kehittyä. (Sandberg, 2021, s. 170.)

Lapsen kasvaessa taidot kehittyvät. Sainio ym. (2020, s. 98) jäsentävät 5–6-vuotiaan lapsen taitoja itsesäätelyssä. Tähän ikävaiheeseen normaalisti kuuluu keskushermoston voimakas kehittyminen, joka alkaa jo mahdollistaa

itsesäätelytaitojen vahvistamisen. Ikävaiheeseen kuuluu ajattelutaitojen kehittyminen sekä kyky toisen näkökulman huomioonottamiseen. Lisäksi lapsen itsekokeskeisyys vähenee. Heidän mukaansa ominaista tämän ikäisillä on yhteisleikkien sujuminen muiden kanssa sekä lapsen kyky säädellä käyttäytymistään ja tunteitaan. Myös Berlibayeva (2021) tuo esille, että erityisesti esikouluikässä ilmenee lapsen kyky reflektoida omaa toimintaansa ja tietoisuus itsestä herää. Lisäksi hän nostaa esille lasten tunnesäätelyyn ja tunteiden tunnistamiseen liittyvät seikat, jotka ovat erityisen merkityksellisiä esikouluikäisillä lapsilla. Hän korostaa myös, että tunnesäätelyn ja tunteiden ymmärtämisen kehittymisellä on suuri merkitys lapsen sosiaalisille taidoille myöhemmässä elämässä.

Sandberg (2021, s.171) korostaa myös kasvatustyylien vaikutusta tunnetaitojen kehittymiseen. Hän vertailee johdonmukaisen ja välinpitämättömän kasvatustyylien vaikutusta. Hän korostaa, että aikuisen hyväksyvä ja johdonmukainen kasvatustyyli luo pohjan lapsen hyvälle tunnesäätelyn kehittymiselle. Vastaavasti vapaa, välinpitämätön ja epäjohdonmukainen kasvatustyyli on usein haitallista lapsen tunnesäätelytaitojen kehittymisen kannalta. Hänen mukaansa tällainen kasvatustyyli osaltaan aiheuttaa lapsen sopeutumisongelmia varhaiskasvatuksessa sekä ei-toivottua käyttäytymistä. Berlibayeva (2021) korostaa, että ihminen kokee tunteita syntymästään asti ja jos lapsi ei saa ohjausta tunteiden käsittelemiseen, hän alkaa itse muodostaa omin avuin käsityksiään. Siksi on tärkeää, että lapsia opetetaan tunnistamaan, nimeämään ja hyväksymään erilaisia tunteita.

3.2 Tunteiden säätelyn ja vuorovaikutustaitojen merkitys

Tunteiden säätelyyn liittyy tunteiden tunnistamiseen liittyvät seikat sekä tunteiden ilmaisemiseen liittyvät taidot. Tunnetaidoissa voi ajatella hallitsevansa tunteiden ilmaisun silloin, kun se huomioi oikealla tavalla toisen henkilön. (Ahonen, 2017, s. 18.) Tämä edellyttää aikuisilta oikeanlaisen toimintamallin antamista, jotta lapsi voi muodostaa itselleen käsityksen siitä, miten yhteisessä vuorovaikutuksessa tulee toimia.

Vuorovaikutustaidot sisältävät puhutun kielen lisäksi myös merkitykselliset eleet ja ilmeet eli nonverbaalin kielen. Fyysinen etäisyys tai läheisyys on myös merkityksellinen viestittäjä vuorovaikutuksessa. Puhe ja nonverbaalinen kieli voivat tukea viestinnässä toisiaan, mutta ne voivat olla myös ristiriidassa keskenään. Vuorovaikutustaitojen harjoittelu ja tulkitseminen on lapselle merkityksellistä, sillä niiden avulla hän nojaa kokonaisvaltaiseen kehitykseensä hakiessaan turvallista sosiaalista todellisuutta, jossa kasvaa ja kehittyy. (Ahonen, 2017, s. 58–59.)

Greene (2005, s. 29) nostaa esille väitteen, että lapset toimivat oikein, jos he osaavat. Hän perustelee väitettä sillä, että jos lapsi ei kykene kestävään erimielisyyksiä tai aikuisten asettamia vaatimuksia, hänellä voi ilmetä oppimisvaikeuksia joillain osa-alueilla ja niiden tueksi hän tarvitsee harjoittelua ja tukea. Greenen mukaan jokainen lapsi haluaisi toimia oikein, jos osaisi. Tästä näkökulmasta katsottuna tulisi jokaisella lapsella olla oikeus saada harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja turvallisessa ympäristössä.

3.3 Tunne- ja vuorovaikutustaitojen haasteet

Tunnereaktiot itsessään ovat tärkeitä ihmisen hyvinvoinnin kannalta, jotta voimme reagoida ärsykkeisiin oikealla tavalla. Uhkaavassa tilanteessa koemme pelkoa ja pakenemme. Reaktiot näkyvät kasvoillamme ja kehossamme erilaisina viesteinä. Haasteen tunne- ja vuorovaikutustaidoissa tekee se, että kaikki eivät tunnista itsestään tai toisistaan näitä viestejä. Siksi niiden aktiivinen harjoittelu varhaiskasvatuksessa on tärkeää. (Sandberg 2021, s. 156–157.)

Sandberg (2021, s. 157) nostaa esille stressiä aiheuttavan toimintaympäristön negatiivisen merkityksen lapselle. Ympäristön joustamattomuus tunnesäätelytaitoja harjoittelevalle lapselle voi itsessään aiheuttaa kuormitusta. On tärkeää huomioida hyvinkin eri vaiheessa tunnetaitoja harjoittelevat lapset ja tarjota pedagogista tukea, jotta lapsi voi harjoitella turvallisessa ympäristössä tunteiden tunnistamista, ilmaisemista ja hallitsemista. Myös Greene (2005, s. 13)

tuosille sen, että ympäristön vaatimukset eivät saa olla liian korkealla lasten ikätasoon nähden. Hän korostaa, että pienten lasten taidot toimia ryhmässä ja odottaa omaa vuoroa ovat hyvinkin eri tasoilla. Näissä tilanteissa on työntekijöiden tarpeen pohtia tunnesäätelyn pulmien aiheuttajaa, jolloin se voi olla kasvattajien liian suuret vaatimukset toimintaympäristössä, jotka luovat lapselle stressitilan.

Lasten tunnesäätely ristiriitatilanteissa on usein kasvattajien näkökulmasta kuormittava tilanne. Tunnetilojen säätelyn taito ristiriitatilanteiden yhteydessä pienillä lapsilla on usein puutteellista ja näitä taitoja lapsi harjoittelee varhaisvuosinaan. Tunteensäätelyihin vaikuttaa myös se, että sanallinen tunteiden ilmaisu voi pienillä lapsilla olla vielä heikkoa. Sosiaalis-emotionaalisten taitojen heikkous yhdistetään tunnesäätelyn pulmiin ja tunnesäätelyihin on todettu voitavan vaikuttaa oikea-aikaisella tukemisella. (Ahonen, 2017, s.52.)

Kielteisiin ja voimakkaisiin tunteisiin lapsilla liittyy usein hankalia tilanteita, jolloin lapsen voi olla vaikea hallita tunteitaan ja ne ajautuvat herkästi konflikteihin. Lapsen puutteellisten tunnetaitojen takia, hänellä saattaa ilmetä myös impulssikontrollin haasteita. Tällöin tyypillistä on, että tilanteet voivat ajautua ei-toivottuun käyttäytymiseen. Näissä tilanteissa erityisesti aikuisen ohjaava tuki on ensiarvoista. (Sandberg, 2021, s. 159.)

3.4 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Repo (2013, s. 14) pohtii kiusaamiseen puuttumisen merkitystä jo ennen kouluikää. Hänen mukaansa tutkimuksissa on todettu, että kiusatuksi joutuminen ennustaa normaalia suurempaa riskiä myöhempään masentuneisuuteen, itsetunnon heikkoutta ja jopa itsetuhoisuutta. Kiusaajilla taas on kohonnut riski epäsosiaaliseen käytökseen, päihteiden käyttöön ja rikoksiin. Lisäksi hän tuo esille, että hyvin varhain kiusatuksi tulleet lapset kokevat kiusaamisen olevan osa elämää ja se voi muokata heidän identiteettiään. Näiden tulosten valossa hän pitää tärkeänä, että kiusaamiseen puututaan jo varhaiskasvatuksessa ja

että kiusaamiseen puuttuminen on kirjattu myös varhaiskasvatussuunnitelmaan.

On todettu, että alle kouluikäisenä koettu kiusaaminen heijastuu lapsen sopeutumiseen koulunkäyntiin. Kuitenkin suomalaisessa tutkimuksessa on saatu viitteitä siitä, että ajoissa aloitettu puuttuminen ongelmallisiin vertaissuhteisiin voi muuttaa tilannetta, joten laadukas varhaiskasvatus näyttäisi mahdollistavan suunnan muuttamisen. (Repo, 2013, s. 15.)

Repo (2013, s. 17) korostaa kiusaamiseen puuttumisessa ja kiusaamisen ehkäisemisessä varhaiskasvatuksen pedagogisia ratkaisuja. Lisäksi hän painottaa koko lapsen verkoston sitoutumisen tärkeyttä työskentelyyn, jotta sillä saadaan vaikuttavuutta. Kiusatuksi tulemista ehkäisee vertaisryhmässä hyväksytyksi tuleminen. Tähän avaintekijöitä ovat lasten taidot hillitä itseään, säädellä tunteitaan, empatiataidot ja moraalisen ajattelun kehittyminen. Nämä kaikki taidot ovat opittavissa ja näissä varhaiskasvatuksen henkilökunta yhdessä muiden lapsen lähipiiriin kuuluvien henkilöiden kanssa ovat tärkeä tuki. (Repo, 2013, s.19.) Tunnetaitojen harjoittelu on siis varsin tärkeää varhaiskasvatuksessa sekä kiusaajan että kiusatuksi joutuvan näkökulmasta.

4 TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN TUKEMINEN

4.1 Toiminnalliset menetelmät tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena

Varhaiskasvatusta kuvaa hyvin toiminnallisuus, joka ohjaa oppimista. Varhaiskasvatuksessa toiminnallisuus toteutuu osallisuutena ja vuorovaikutuksellisenä toimintana. (Kangas ym. 2021, s. 140–141.) Tutkimukseni teoreettinen kehys muodostuu toiminnallisista menetelmistä ja niiden määrittelemisestä sekä soveltamisesta tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun. Kartoitin tutkimuksia, joissa toiminnallisia menetelmiä on hyödynnetty joko tunnetaitojen tai vuorovaikutustaitojen harjoittelussa varhaiskasvatuksessa ja mitä

havaintoja niiden tuloksista on ilmennyt. Toiminnallisia menetelmiä on lukuisia erilaisia ja tässä opinnäytetyön teoriaosuudessa käsittelen muutamia niistä. Kriteerinä on toiminnallisuus tai joissain tutkimuksissa käytetään myös nimitystä luovat menetelmät.

Tunne- ja vuorovaikutustaidoista on tehty melko paljon aiempia tutkimuksia myös varhaiskasvatuksessa. Halusin kuitenkin tutkia toiminnallisten menetelmien hyödyntämistä toteuttamalla lyhyen toiminnallisen intensiivijakson tunne- ja vuorovaikutustaidoista valitsemassani lapsiryhmässä. Suunnittelin ja toteutin itse tuokiot ja tein havaintoja lasten toiminnasta.

Aiheesta on viime aikoina tullut paljon sekä kaupallista että ilmaiseksi verkosta saatavaa materiaalia, kuten koulutuskokonaisuuksia, lastenkirjoja, kirjasarjoja ja tunnekortteja varhaiskasvatukseen. Lisäksi tunne- ja vuorovaikutustaitoihin on saatavilla omia oppaita ja toiminnallisista menetelmistä on löydettävissä monenlaista materiaalia. Omaan opinnäytetyöhön sisällytin vahvasti toiminnallisen näkökulman, jossa varhaiskasvatusikäiset lapset olivat aktiivisina toimijoina mukana.

Toiminnallisten menetelmien on todettu tukevan lasten oppimista. Toiminnallisissa menetelmissä hyödynnetään osallistujien fyysistä toimintaa, vuorovaikutusta ja elämyksellisyyttä. Toiminnalliset menetelmät voivat olla esimerkiksi leikkiä, draamaa tai muuta yhteistoiminnallista oppimista. Toiminnalliset työskentelytavat tukevat oppijan kokemuksellisuutta, osallistumista ja vuorovaikutusta. (Leskinen & Jaakkola & Norrena, 2016, s. 14).

Eklund & Janhunen (2005, s. 85) käsittelevät lasten toiminnallisuutta lasten luonnollisena toimintana. He kuvaavat leikkiä toiminnallisena menetelmänä ja toteavat sen jo olevan itsessään terapeutista. Lisäksi he tuovat esille, että aikuisen on mahdollista tuoda siihen vuorovaikutuksellisuutta, jolloin se muuttuu edelleen tavoitteellisemmaksi, jopa terapeuttisemmaksi. Tämä ajatus tukee toiminnallisuuden hyötyjä harjoitella erilaisia taitoja varhaiskasvatuksessa.

Kirk (2014, s. 68) kuvaa leikin ja ihmissuhteiden merkitystä sosiaalisten- ja tunnetaitojen oppimisessa. Hänen mukaansa leikki tarjoaa tilaisuuden, jossa voi oppia ymmärtämään tunteita. Leikki myös tarjoaa turvallisen tilanteen, jossa voi kokeilla itseään kiinnostavia asioita, mutta vaatii myös ottamaan huomioon toisten mielipiteet ja tässä vuorovaikutuksellinen toiminta nousee keskeiseksi.

Eklund & Janhunen (2005, s. 92–93) sivuavat artikkelissaan psykodraaman toiminnallisia menetelmiä terapian näkökulmasta lasten kohdalla ja korostavat, että ryhmämuotoinen työskentely on erityisen hyvin toimiva menetelmä. He tuovat ilmi siinä tapahtuvan vuorovaikutuksen merkityksen toisten lasten ja aikuisten kanssa. Lisäksi ryhmässä työskentely hyödyttää lapsia, kun he voivat seurata toisten lasten työskentelyä ja saada toisiltaan palautetta. Siksi voi ajatella, että varhaiskasvatuksessa toiminnalliset menetelmät ovat hyödyllisiä, sillä ryhmän tuki on lähes aina läsnä.

Berlibayeva (2021) tuo esille useita erilaisia menetelmiä, joiden avulla voi hyödyntää tunteiden havaitsemista, tunnistamista ja hallintaa. Esimerkkeinä hän mainitsee päivittäin toistuvan tunteiden ilmaisun, jolloin lapsi voi valita kuvasta omaa tunnetilaa ilmaisevan tunteen. Myös tunteista keskustelua ja tilanteiden pohtimista hän pitää tärkeänä, jotta lapset ymmärtävät syitä ja seurauksia erilaisille tunnekokemuksille. Erilaisten maalaus- ja piirustustekniikoiden hyötyjä hän kuvaa mahdollisuutena ilmaista vaikeitakin tunteita tai tilaisuutena käsitellä hankalia tilanteita kuvaamalla ne tavalla, jolla ne toivoisivat toteutuvan. Myös satujen käyttämistä erilaisissa päivän tilanteissa voi hyödyntää tunnetaitojen kehittymisen tukena.

Eklund & Janhunen (2005, s. 86–87) tuovat esille myös, että toiminnalliset menetelmät luovat lapselle mahdollisuuksia ilmaista itseään silloinkin, kun kielenkehityksessä on pulmia tai, kun lapsella ei vielä ole sanoja. Silloin lapsi tarvitsee aikuisen tarjoaman turvallisen ympäristön, jossa ilmentää esimerkiksi leikin avulla tunnetilojaan. Möller (2004, s. 30–31) painottaa toiminnallisuutta tunnetyöskentelyssä lasten kanssa myös siitä näkökulmasta, että lapsen verbaalit valmiudet iän mukaan voivat olla vielä puutteelliset. Toiminnallisten

välineiden avulla lapselle tarjoutuu mahdollisuus puhumisen sijaan kertoa kiipeistäkin asioista muulla tavoin kuin sanallisesti. Itsensä ilmaisemiseen toiminnalliset menetelmät, kuten maalaaminen, draama tai liike luovat toisenlaisia mahdollisuuksia. Möller (2004, s. 32) lähestyy aihetta myös siitä näkökulmasta, että toiminnallisuus tuo esille tunteet. Hänen mukaansa toiminnallisten välineiden avulla lapsi voi käsitellä, tunnistaa ja kertoa tunteistaan. Hän tuo esille, että menetelmää voidaan käyttää esimerkiksi lastensuojelutyössä, kun kartoitetaan lapsen tilannetta.

Saarinen (2022, s. 50–51) kuvaa alakoulun opettajien kokeneen toiminnalliset menetelmät hyödyllisiksi juuri tunnetaitojen harjoittelussa alakouluissa. Tutkimuksessa nousi esille toiminnallisina menetelminä pantomiimi, näytelmät, sarjakuvapiirtäminen ja yhteiset keskustelut. Lisäksi ilmeni, että opettajat sisällyttivät tunnetaitojen opetusta eri oppiaineiden sisältöihin. Yksi opettaja kertoi antavansa myös kotitehtäviä, joilla pyrittiin saamaan koko perhe mukaan tunnetaitoharjoitteluun. Edellä mainitut toiminnalliset menetelmät mahdollistavat juuri itsensä ilmaisun ja toiminnan vertaisryhmässä. Myös perheen osallistaminen tunnetaitoharjoitteluun tukee lapsen oppimista.

Saaris (2022, s. 53) tutkimuksessa ilmeni, että alakoulun opettajat käyttivät sekä valmiita materiaaleja että jonkun toisen kehittämiä, mutta myös itse kehittämiään menetelmiä. Yhteistä niille oli kuitenkin se, että toiminnallisuus koettiin parhaimpana menetelmänä ja niiden avulla toteutui oppilaiden osallistaminen ja aktiivisuus.

Durmusoglu Satallin (2010) on väitöskirjatutkimuksessaan tutkinut turkkilaisessa koulussa tutkimukseen liittyvään tunnekasvatusohjelmaan osallistuvien 6-vuotiaiden esikoululaisten tunnetaitojen oppimista ja tulosten perusteella ne ovat merkittävästi lisänneet lasten tunnetaitoja ja niillä on lisäksi todettu olevan pysyviä vaikutuksia. Tunnekasvatusohjelma toteutui kolme kertaa viikossa neljän kuukauden ajan. Tutkimuksessa käytettiin verrokkiryhmää, joka ei osallistunut tunnekasvatusohjelmaan. Tutkimuksessa myös korostettiin varhaislapsuuden olevan sopivin aika tunnetaitojen harjoitteluun. Tutkimuksessa nousi esille sosiaalisten taitojen oppimisen merkitys myöhemmille

akateemisille taidoille. Tutkimuksen myötä suositellaan tunnetaitojen harjoittelua niille lapsille esikoulusta alkaen, joilla niissä esiintyy pulmia. Tutkimusraportista ilmenee, että tunnekasvatusohjelman menetelminä käytettiin paljon keskustelua ja tunnekorttien käyttämistä, mutta ohjelma sisälsi sekä tunteiden tunnistamiseen, ymmärtämiseen että ilmaisuun liittyvää materiaalia.

4.2 Tutkimuksessa käytetyt toiminnalliset menetelmät

4.2.1 Leikki

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa leikkiä nostetaan esille lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta. Siihen kannustetaan ja sitä tuetaan ja se saa näkyä ja kuulua. (Opetushallitus, 2022, s. 33.) Leikin merkitys lapsen kehityksessä nähdään merkityksellisenä lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen näkökulmasta. Varhaiskasvatus tarjoaa mahdollisuuden leikkiin yhdessä toisten kanssa. Leikki myös mahdollistaa sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehittymistä. (Heinonen ym. 2016, s. 155–156.)

Martinez-Abarca & Nurmi (2015, s. 14) määrittelevät lasten leikkiä itsetarkoitukseksi ja leikissä lapsi voi kokea erilaisia tunteita. He mainitsevat, että leikissä leikki muuttuu lapselle todeksi ja toisaalta taas todellisuus voi muuttua leikiksi ja silti hän itse ymmärtää leikkivänsä. Tunnetaitoja harjoitellessa lapsella on siis leikissä mahdollisuus käsitellä erilaisia kokemuksia tai tapahtumia, eläytyä ja toistaa oppimiaan asioita. Yhdessä toisten lasten kanssa on mahdollista harjoitella toisen huomioonottamista ja vuorovaikutuksellisia taitoja. Leikkitilanteet mahdollistavat lapselle myös ristiriitojen ja erilaisten tunteiden käsittelyä. Kaikille lapsille leikki ei kuitenkaan ole luontevaa ja siksi kasvattajan on herkästi tuettava heitä. Aikuisen tuki on merkityksellinen, kun leikki- tai leikkitaidoissa on haasteita. Aikuinen voi olla mukana leikissä ja siten mallintaa leikkiä lapselle tai aikuista voidaan tarvita välineiden tai leikkiympäristöjen mahdollistajana.

Leikki on tärkeä osa varhaiskasvatusta ja se on myös lapsen oikeussopimukseen kirjattu. Myös varhaiskasvatuksen tavoitteissa on leikillä oppimiseen liittyvät tavoitteet. Lisäksi varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa vuorovaikutuksen ja leikin yhdessä toisten lasten kanssa kannustavassa ja turvallisessa ympäristössä. Lisäksi leikki tukee lapsen sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä. (Heinonen ym. 2016, s. 155–156.) Leikki toiminnallisena menetelmänä varhaiskasvatuksessa tarjoaakin oivallisen mahdollisuuden tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelulle varhaiskasvatuksen työntekijöiden tukeamana.

4.2.2 Draama varhaiskasvatuksessa

Draamakasvatus voidaan määritellä ohjatuksi leikiksi, jolla on pedagoginen tarkoitus. Draaman muotoja on useita, kuten draamaleikki, prosessidraama tai forum-teatteri, mutta yhteistä niille kaikille on mahdollisuus sisällyttää leikkiä, tarinoita ja teatteria sopivana yhdistelmänä ja niiden avulla tarjota lapsille mahdollisuus sosiaaliselle toiminnalle, kokemuksille, tunteilla ja toisen asemaan asettumiselle. (Martinez-Abarca & Nurmi, 2015, s. 9.)

Toivanen (2009, s. 33–34) nostaa esille, että draamaan on mahdollista sisällyttää erilaisia käsiteltäviä asioita. Siinä aikuinen voi antaa aiheen tarinan tai muun vihjeen muodossa. Draamaa voidaan käyttää kokemusten käsittelemiseen ja se antaa lapsille mahdollisuuden tarkastella omia ajatuksiaan ja tunteitaan. Ryhmässä toimiessaan lapsi saa draaman avulla mahdollisuuden peilata omaa suhdettaan toisiin. Draamassa on mahdollista toimia joko roolin kautta tai omana itsenä.

Leikki ja draama kietoutuvat osin toisiinsa ja ne antavat hyvän mahdollisuuden varhaiskasvatuksessa aikuisjohtoisesti nostaa käsittelyyn erilaisia teemoja. Tunnetaitojen harjoittelussa ne antavat lapsille erinomaisen mahdollisuuden vuorovaikutukseen, sosiaalisten taitojen harjoitteluun, toisen huomioimiseen tai vaikeiden tunteiden tai tilanteiden käsittelyyn. Yhdistämällä tarinoita ja

antamalla virikkeitä draamaan tai leikkiin aikuinen voi ohjata lapsia tietyn aiheen käsittelyyn.

4.2.3 Piirtäminen ja maalaaminen

Kuvallinen ilmaisu nähdään tapana tuoda esille tunteita. Ne voivat tuoda esille voimakkaita ja koskettaviakin tunteita. Kuvallista ilmaisua menetelmänä ei kuitenkaan tule arastella, sillä tunteiden ilmaiseminen kuvallisesti on parempi kuin pitää tunteet sisällään. (Iivanainen, 2019, s. 60–61.) Kuvallinen ilmaisu mahdollistaa keskittymisen ja tunteiden sekä ajatusten ilmaisemisen. Sitä voidaan käyttää eri ikäisten ja eri kohderyhmien kanssa. Kuvataiteellisen ilmaisun on myös todettu antavan voimavaroja tai mahdollistavan henkilökohtaisten oivallusten tekemisen. (Iivanainen, 2019, s. 62–63).

Taiteellisen ilmaisun on todettu myös rentouttavan kehoa. Lasten kohdalla myös kuvallinen ilmaisu voi olla tärkeä väline ilmaista kipeitä asioita silloin, kun lapselle on kielellisiä haasteita. (Iivanainen, 2019, s. 65.) Varhaiskasvatuksessa erilaiset kuvalliset ilmaisutavat ovat yleisiä. Lapsille tulee olla aina saatavilla välineet piirtämiseen, ja osalla ne ovat käytössä päivittäin. Valmiissa töissä näkyy lasten ajatuksia itselle tärkeistä ja ajankohtaisista asioista tai henkilöistä. Toisinaan lapsi kieltäytyy käyttämästä kynää, mutta harvoin on tilanteita, että lapsi kieltäytyy maalamasta siveltimellä, sormilla tai suurilla teloilla. Vahvan jäljen aikaansaaminen motivoi lasta ja näin myös lapsen keskittyminen ja ajattelun syntyminen mahdollistuu. Värien valinnalla lapsi voi ilmaista tunteilaa ja syntyvillä hahmoilla ajatuksiaan. Tunteiden ilmaisemisessa kuvallinen ilmaisu antaa mahdollisuuden lapselle rentoutua, osallistua ja ohjata itse toimintaansa.

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUSPROSESSI

5.1 Tutkimuksen tavoite, tutkimuskysymykset ja toteutus

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tutkia toiminnallisten menetelmien hyödyntämistä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa 5–6-vuotiailla lapsilla. Tutkimuksessani havainnoin, miten lapset hyötyivät eri toiminnallisten menetelmien käyttämisestä tunne- ja vuorovaikutustaidoissa. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selventää sitä, miten toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä voi harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa sekä avata huoltajien näkemyksiä lastensa tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyen.

Opinnäytetyössäni haen vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä voi tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista varhaiskasvatuksessa ja mitä havaintoja toiminnallisuudesta ilmeni?
2. Miten oman työskentelykuntani 2018-syntyneiden varhaiskasvatuksessa olevien lasten huoltajat kokevat tunne- ja vuorovaikutustaitojen haasteet oman lapsensa kohdalla. Sekä saavatko he riittävästi tietoa oman lapsensa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksen kohteeksi valitsin tunnekerhoon oman lapsiryhmäni esikouluun siirtyvät lapset sekä kyselyä varten koko kunnan esiopetukseen siirtyvien lasten huoltajat. Huoltajat tavoitin Wilma-järjestelmän kautta. Opinnäytetyösuunnitelman hyväksymisen jälkeen tein opinnäytetyösopimuksen ja tutkimusluvan työlleni myönsi kunnan sivistysjohtaja.

Oman lapsiryhmäni vanhemmille tieto tulevasta opinnäytetyöstäni lähetin viikkokirjeessä helmikuussa 2024 Wilma-viestinä, jossa oli lyhyt selostus opinnoistani ja suunnitellusta opinnäytetyöprojektista. Lupapyyntöni lapsen osallistumisesta tutkimukseen lähetin maaliskuussa 2024 (LIITE 2). Lisäksi lähetin

tiedotteen tutkimuksesta koko kunnan vuonna 2018 syntyneiden varhaiskasvatukseen osallistuvien vanhemmille tehtävästä kyselystä maaliskuun alussa (LIITE 1). Kysely huoltajille oli avoinna maaliskuun lopulla (LIITE 3). Lupapyyntöissä tähdensin luottamuksellisuutta ja, ettei tutkimukseen osallistuvia voida tunnistaa. Tunnistettavia tietoja ei tutkimuksessa kerätty missään vaiheessa. Tunnekerho toteutui huhtikuussa 2024. Lapset toimivat täysin anonyymeinä ja tutkimuksesta ei paljastu lasten eikä huoltajien henkilötietoja tai paikkakuntaa, jolla tutkimus toteutetaan Toimintatuokioita ei kuvata eikä nauhoiteta.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Toteutin opinnäytetyön laadullisena toimintatutkimuksena. Opinnäytetyöni menetelmällisyyttä kuvaa monimenetelmällisyys. Hurmerinta & Nummela (2020, s. 308) kuvaavat monimenetelmätutkimusta laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistämisenä. Opinnäytetyössäni laadullinen tutkimus toteutuu lapsiryhmän havainnoinnin kautta aidoissa tilanteissa. Huoltajien näkemysten tutkimiseksi valitsin kyselytutkimuksen, jota myös Vilkka (2013, s. 185) pitää tarkoituksenmukaisena menetelmänä silloin, kun halutaan selvittää kohderyhmän ajatuksia tai kokemuksia.

Kananen (2014, s. 123) selventää triangulaation käsitettä eli useiden menetelmien käyttämistä tutkimuksessa. Hän selventää, että kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen yhdistäminen on yksi mahdollisuus tutkimukselle ja triangulaation avulla voidaan tarkastella ilmiötä useammasta näkökulmasta. Lisäksi se mahdollistaa myös ymmärryksen lisäämistä ilmiöstä. Ymmärryksen lisäämisellä myös perustelen triangulaation käyttämisen opinnäytetyöni menetelmänä, sillä haluan laajentaa opinnäytetyöni sisältöön myös huoltajien näkökulman tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyen.

Hurmerinta & Nummela (2020, s. 309) käsittelevät myös tutkimusmenetelmien yhdistämistä ja niiden lähestymistapoja. Heidän mukaansa menetelmiä voi yhdistää, mutta ne tulee käsitellä erikseen. Lisäksi menetelmien avulla voidaan

saada uudenlaisia näkemyksiä, kun tutkimustulokset käsitellään vuoropuheluna.

Kyselytutkimukseni sisältää osin kvantitatiivisia piirteitä eli lukumääriä esimerkiksi perheiden määristä, jotka ovat hakeneet ulkopuolista tukea lastensa tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Kyselytutkimus sisältää myös laadullisia piirteitä, kuten huoltajien kokemuksia siitä, miten tärkeäksi he kokevat tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun varhaiskasvatuksessa. Näiden kaikkien yhdistäminen yhdeksi tutkimukseksi ja niiden vuoropuheluksi haastaa tutkijan tutkimustulosten analysoinnissa. Päädyinkin siihen, että analysoin kyselytutkimuksen erillisenä tutkimuksena, jonka avulla saatiin tietoa kunnan varhaiskasvatukselle kyselyssä esille nousseista asioista. Tunnekerhon havainnointi puolestaan toimi tutkimuksena, jonka avulla tutkin toiminnallisuuden hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa tunnetaitojen harjoittelussa.

Lähtökohta tutkimukselleni oli tunnekerho ja toiminnallisuuden hyödyntäminen. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen tunnusmerkkejä ovat aineiston kerääminen luonnollisissa tilanteissa, tutkimus perustuu tutkijan tekemiin havaintoihin ja tutkimuksen kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi, 2009, s. 164.) Aineistoa käsittelen ainutkertaisena ja tulkiten saamiani tuloksia juuri tässä kohderyhmässä saavutettuina tuloksina tekemiäni havaintojen perusteella.

Toimintatutkimuksen määrittely on monitahoista. Toimintatutkimuksen alkuperän ajatellaan olevan peräisin amerikkalaisen John Deweyn teoksesta, joka on ilmestynyt 1929. Siinä Dewey arvostelee, että tiede ja toiminta on erotettu toisistaan. Myös toiminnan perustana vaadittavan reflektiivisyyden merkityksen hän nostaa esille. Suomessa toimintatutkimuksellista lähestymistapaa on kuvattu käsitteellä tutkimuksellinen kehittämistoiminta sekä vastaavanlaisesta kehittämistoiminnasta Hanna Vilkka on käyttänyt nimitystä toiminnallinen opinäytetyö. Lisäksi lähellä toimintatutkimusta on myös nimitys kehittävä työntutkimus, jonka kehittäjänä on toiminut Yrjö Engeström. Yhteistä näille kaikille on teorian ja käytännön yhdistäminen, mutta kaikissa lähestymistavoissa on omat painotuksensa. (Heikkinen, 2015, s. 206–208.)

Toimintatutkimuksessa liikkeelle voidaan lähteä tutkimuksen tehtävän määrittelystä, ei välttämättä niinkään tutkimuskysymyksestä. Toimintatutkimuksen avulla pyritään jonkin tai joidenkin asioiden parantamiseen tai löytämään tietoa niiden kehittämiseen. (Heikkinen, 2015, s. 208–209.) Opinnäytetyöni tarkoitus lähti liikkeelle omalla kohdallani kiinnostuksesta tunne- ja vuorovaikutustaitoihin sekä toiminnallisiin menetelmiin. Näiden yhdistäminen mahdollistui luontevasti omassa työssäni. Tutkimuskysymykseni tarkentui vasta tutkimuksen edetessä ja tutkimustuloksina ilmeni erilaisten menetelmien hyödyntämisen mahdollisuudet tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa varhaiskasvatuksessa.

Sosiaalialan toimintateoreettista lähestymistapaa pohtinut Niemelä (2009, s. 209–211) kuvaa ihmistä toimivana olentona. Hänen mukaansa sosiaalityön tehtävä on tukea ihmistä hänen toiminnoissaan ja siten tuottaa ihmiselle hyvinvointia. Teoriaksi lähestymistavan taustana hän pitää sitä, että ihminen on jo lähtökohdiltaan toimiva ja hänen toimintansa sijoittuu sekä yhteisölliseen että yhteiskunnalliseen kehykseen. Tämä teoria korostuu tutkimuksessani, jonka toteutin lapsiryhmässä. Toiminnallisuuden mahdollisuudet ovat keskeiset tekijät opinnäytetyössäni.

Toimintatutkimukseni toteutui lyhyenä interventiona lapsiryhmässä. Toimintatutkimukselle kuvaavaa on, että tutkija on mukana siinä mitä hän tutkii. Tutkijana toimin subjektina ja tulkitsen tilanteita omasta näkökulmastani. Tällaisessa tutkimuksessa tiedon tulkinta tapahtuu tutkijan oman kokemuksen kautta. (Heikkinen, 2015, s. 214.) Yhteisön eli lapsiryhmän merkitys toimintatutkimuksessani oli merkityksellinen. Tutkimus toteutui lapsiryhmässä, joka tyypillisesti on monien muuttujien yhteisö. Myös Heikkinen (2015, s. 215) mainitsee, että yhteisöllisyys toimintatutkimuksissa nousee keskeisesti esille. Lapsiryhmäni pieni koko ja toistensa tuntemisen merkitys osallistumiseen ja vaikeiden tunteiden esille nostamiseen on syytä huomioida tutkimustuloksia analysoitaessa.

Vilka & Airaksinen (2003, s. 57) käsittelevät toiminnallisten opinnäytetöiden keinoja saada tutkimukseen tarvittava tieto. He tuovat esille kysymyksen siitä, millä tavalla ja keneltä tarvittava tieto on saatavissa. Toiminnallinen opinnäytetyö tukee parhaiten vastausten saamista omaan opinnäytetyöhöni. Parhaiten vastauksen saan juuri toiminnallisuuden kautta ja kyseistä kohderyhmää eli lapsiryhmää havainnoimalla. Vilka & Airaksinen (2003, s. 57–58) painottavat, että laadullisissa toiminnallisissa opinnäytetöissä aineiston analysoinnissa ei ole aina tarpeen toimia yhtä tarkasti ja järjestelmällisesti kuin tutkimuksellisissa opinnäytetöissä.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli kartoittaa huoltajien näkemyksiä kyselyn avulla omien lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyen ja kokemuksia lasten saamasta tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta kunnan varhaiskasvatuksessa. Hirsjärven (2009, s. 137–139) mukaan tutkimusstrategian tekemistä ohjaa tutkimuksen tarkoitus eli onko se kartoittava, selittävä, kuvaava vai ennustava. Opinnäytetyössäni tämän osuuden tärkein tavoite oli huoltajien näkemysten esille saaminen. Hirsjärven (2009, s. 138) mukaan tämän tyyppisessä tutkimuksessa kvalitatiivinen tutkimus on tyypillinen ja sen toteuttamisessa tapaustutkimuksen hyödyntäminen palvelee tarkoitusta.

Aineiston analysoinnin tein teemoittelun avulla. Teemoittelun avulla analyysivaiheessa tutkija pyrkii löytämään aineistoista samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia (Puusa, 2020, s. 152.) Poimin aineistoista ja teoriasta toistuvia asioita, teemoja. Sanoja, jotka kuvaavat toiminnallisuuden tuomia hyötyjä ja näin vahvistavat tutkimukseni tuomia havaintoja. Nostamalla aineistosta sitaatteja tutkimuksen raportoinnissa tutkija tuo lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkijan tulkintoja (Puusa, 2020, s. 154.) Teoriapohjasta ja tekemistäni havainnoista löysin yhtäläisyyksiä, joita hyödynsin tutkimustulosten analysoinnissa. Lisäksi kirjasin sitaatteja sekä kyselytutkimuksesta että tunnekerhosta, joiden avulla pyrin havainnollistamaan ja kuvaamaan tarkemmin toimintatutkimuksen aineistoa. Joiltain osin myös löytyi yhteneväisyyksiä sekä havainnoistani tunnekerhosta että huoltajakyselystä.

5.3 Kyselyn toteuttaminen

Ennen tunnekerhon alkamista toteutin lyhyen kyselyn koko kunnan esiopetukseen siirtyvän ikäluokan huoltajille. Kyselyn avulla kartoitin lasten vanhempien kokemuksia tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Kyselyn painopisteenä oli vanhempien käsitys oman lapsensa tunne- ja vuorovaikutustaidoista ja mahdollisista tuen tarpeista sekä huoltajien kokemuksista tunnetaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa.

Vilka (2021, s. 34) tuo esille toiminnallisessa opinnäytetyössä mahdollisuuden asiakkaiden mukaan ottamiseen tiedon tuottamisen näkökulmasta. Opinnäytetyössäni kyselyn kysymykset oli muotoiltu niin että, ne toivat vanhempien käsitysten avulla tietoa lastensa tunnetaidoista ja huoltajien käsityksiä omista taidoistaan kohdata lapsensa erilaisia tunteita. Lisäksi halusin selvittää tarkemmin huoltajien tietämystä kunnan varhaiskasvatuksen tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta ja heidän saamastaan tiedosta edellä mainituista asioista. Asiaa ei ole kunnassa tutkittu ja opinnäytetyöhöni se antaa laajemman näkökulman kehittää varhaiskasvatuksen tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua. Osaltaan se tuo myös ymmärrystä siitä, miten paljon tunne- ja vuorovaikutustaitojen haasteet ilmenevät perheissä ja miten merkityksellistä niiden harjoittelun varhaiskasvatuksessa koetaan olevan.

Kysely vanhemmille toteutui Google Forms-kyselyn avulla, jonka lähetin Wilma-viestin liitteenä kunnan kaikille 2018 varhaiskasvatuksessa olevien lasten huoltajille. Kyselyn kohdentaminen Wilmassa olevien tietojen perusteella juuri valitsemalleni kohderyhmälle oli helppoa, koska Wilma-järjestelmä on käytössä kunnan varhaiskasvatuksessa. Valli (2015, s. 93) tuo esille, että kyselyn valinnassa kannattaa huomioida vastaajien mahdollisuudet ja suhtautuminen käytettävään kyselyyn. Huoltajien mahdollisuudet täyttää verkkokyselyn koin parhaimmaksi vaihtoehdoksi ja nopeaksi tavaksi verrattuna esimerkiksi paperiseen lomakkeeseen, joiden palauttamisen yhteydessä henkilöllisyyden paljastuminen olisi ollut mahdollista. Verkkokyselyssä vastaajien henkilöllisyys ei paljastunut, sillä kyselyn myötä ei tullut tietoa siitä, ketkä kyselyn saaneista olivat vastanneet.

Kyselyssä oli kahdeksan monivalintakysymystä ja yksi avoin vastaus. Valli (2015, s. 84) korostaa kyselyn kysymysten muotoilemisessa vaadittavaa huolellisuutta, jotta vastaajat voivat tulkita ne yksiselitteisesti ja, että ne sisältävät tutkimuksen onnistumisen kannalta olennaisia asioita. Lisäksi hän tuo esille, että käytetyn kielen tulee olla helposti ymmärrettävää ja vieraskielisiä termejä kannattaa välttää. Myös kyselyn pituuteen Valli (2015, s. 87, 89) kehottaa kiinnittämään huomiota. Yleisenä ohjeena hän pitää sopivana, että vastaaminen kyselyyn ei kestä yli 15 minuuttia. Hänen mukaansa vastausinnostukseen vaikuttaa kyselyn pituuden lisäksi se, miten vastaaja kokee aiheen merkityksen itselleen.

Toteuttamani kyselyn kahdeksan monivalintakysymystä sisälsivät valmiit vastausvaihtoehdot. Vastausvaihtoehdot noudattivat pääosin vaihtoehtoja kyllä, ei, en osaa sanoa/ en vielä/ ei ole tarvetta tai vastausvaihtoehdoista tuli valita jokin annetuista tunteista, joita tutkimuksessani tutkin. Annetuista vastauksista oli mahdollista valita vain yksi vastaus. Kaikkiin kysymyksiin ei ollut pakko vastata vaan kyselyssä pystyi jättää vastaamatta yksittäisiin kysymyksiin niin halutessaan. Vain yhteen kysymykseen kaksi vastaajaa oli jättänyt vastaamatta. Avoimeen kysymykseen tuli kuusi vastausta.

Kyselyyn on mahdollista laatia valmiit vastausvaihtoehdot, kun tutkijalla on mielikuva mahdollisista vastauksista. Tällaiset kyselyt soveltuvat parhaiten taustatietojen kartoittamiseen. Merkityksellistä on, että vastausvaihtoehdoista löytyy vain yksi sopiva vaihtoehto, jolloin tulosten analysointi on helpompaa. (Valli, 2015, s. 105.) Pysin miehtimään vastausvaihtoehdot niin, että niissä olisi mahdollisimman selkeät ja riittävät vaihtoehdot kysymysten kannalta antamatta kuitenkaan vaihtoehtoja liian paljon, koska niiden tulkitseminen analyysivaiheessa on hankalaa ja tulosten luotettavuus kärsii.

Halusin pitää kyselyn mahdollisimman lyhyenä, jotta saisin vastauksia mahdollisimman paljon. Huoltajille oli lähetetty kahta viikkoa aiemmin kunnan varhaiskasvatuksen asiakastyytyväisyyskysely, joten arvelin sen karsivan oman

kyselyni vastaajia. Kerroin kyselyn saatetekstissä kyselyn olevan lyhyt ja, että vastausaikaa kyselyyn kuluu noin viisi minuuttia.

Avoimen vastauksen hyötynä on saada vastaajan mielipide selville (Valli, 2015, s. 106). Avoimen vastauksen myötä sain arvokasta tietoa opinnäytetyöhöni, jota voi hyödyntää tutkimustuloksissa ja varhaiskasvatuksen tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa myöhemmin. Lisäksi vastauksia voi hyödyntää kunnan varhaiskasvatuksen kehittämisessä.

Kysely huoltajille oli avoinna kymmenen vuorokautta. Kyselyyn sai 37 vastaanottajaa ja muistutusviestin lähetin kaksi kertaa. Kyselyyn vastasi 25 huoltajaa. Vastausprosentti oli varsin hyvä eli 68 %. Hirsjärven ym. (2009, s. 196) mukaan kyselyillä ei yleensä saavuteta suuria vastausprosentteja, mutta muistuttamalla kyselyistä vastausprosentti voi kohota jopa 70–80 prosenttiin. Tämä todentui myös omassa kyselytutkimuksessani, kun vastausprosentti nousi 68 prosenttiin kahden muistutusviestin jälkeen.

Kyselytutkimuksen otantana käytin saman ikäluokan huoltajia työskentelykunnassani. Otannan laajentamista muihin kuntiin saman ikäluokan huoltajiin en kokenut tarpeellisenä, sillä kysymyksillä toivoin saavani tietoa juuri paikallisen varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Pääasiallinen tutkimukseni kohdistui esiin kouluun siirtyville lapsille, joten oli luontevaa saada heidän ikäluokan huoltajien vastauksia kyselyyni. Kohderyhmäni valintaa perustelen sillä, että 5–6-vuotiaiden lasten kohdalla tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat jo kehittyneet ja niissä esiintyvät pulmat ovat havaittavissa. Sainion (2020, s. 98) mukaan 5–6-vuotiailla lapsilla ajattelun taidot ja oman ajattelun arvioiminen ovat kehittyneet ja lapsen itsesääätelytaidot erilaisissa tilanteissa ovat jäsentyneempiä. Ikä on merkityksellinen myös nivelvaiheineen, sillä tämän ikäiset siirtyvät varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, joka osaltaan tuo uudenlaisen tilanteen myös lapselle tunne- ja vuorovaikutustaitojen osalta. Tämän ikäisten lasten kanssa myös erilaisten toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen on luontevaa ja he osaavat myös arvioida toimintaa kriittisestikin.

Valli & Perkkilä (2015, s. 109–111) pohtivat verkkokyselyiden etuja ja mainitsivat niiden nopeuden ja taloudellisuuden. Ne ovatkin kasvattaneet suosioaan tutkimustarkoituksissa ja vastaavasti paperilomakkeiden suosio on vähentynyt. Lisäksi verkkokyselyiden vastauksia ei tarvitse erikseen litteroida tai tuloksia erikseen syöttää ja koota, jolloin lyöntivirheiltä vältytään ja siten tulosten luotettavuus on parempi. Koin kyselyn toteuttamisen palkitsevana ja helpona. Kyselyn linkin lähettäminen sujui vaivattomasti Wilma-järjestelmän avulla ja myös muistutusviestien lähettäminen oli helppoa. Vastaajien määrää pystyin seuraamaan ja se mahdollisti pohdinnan siitä, onko muistutusviestin lähettäminen tarpeellinen. Google Forms-työkalu myös kokoaa vastaukset ajantasaisesti valmiiksi diagrammeiksi, joten tutkija pystyy poimimaan tutkimustulokset tarvitsematta itse järjestellä aineistoa.

5.4 Tunnekerhon toteuttaminen

Toimintatutkimus toteutui varhaiskasvatuksessa omassa lapsiryhmässäni tunnekerhona, jossa hyödynsin erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Suunnittelin kuuden kerran tunnekerhon, joka toteutui kolmen viikon ajanjaksolla 1–2 kertaa viikossa. Ryhmästäni tunnekerhoon osallistui yhdeksän esikouluun siirtyvää lasta ja kerrallaan tuokioilla oli paikalla 6–8 lasta. Tunnekerhossa hyödynsin kuvien käyttöä toiminnan tukena ja jokaisella kerralla oli sama struktuuri, joka sisälsi neljä eri vaihetta. Vaiheet käytiin läpi yhdessä jokaisen tunnekerhon alussa.

Tunnekerho aloitettiin ja lopetettiin tunnemittarilla, jolloin jokainen sai kertoa tunnetilan sillä hetkellä, joko näyttämällä mittarista oman tunnetilan ja halutesaan sai kertoa sen sanallisesti. Toisessa vaiheessa oli varsinainen toiminta, joka oli jokaisella kerralla erilainen. Kolmannessa vaiheessa oli pieni välipala ja lopuksi tunnemittari ja mahdollisuus palautteen antamiseen. Tunnekerhon kesto vaihteli 35–45 minuutin välillä. Tunnekerholle asetettiin myös kaksi sääntöä, jotka olivat työrauhan antaminen toisille ja ohjeen kuunteleminen.

Ensimmäisellä kerralla apunani oli lastenhoitaja, mutta seuraavilla kerroilla se ei ollut mahdollista. Olisin kaivannut myös muille kerroille toisen työntekijän avuksi, jotta omalle havainnoinnille olisi ollut enemmän aikaa. Hyvällä etukäteissuunnittelulla ja -valmistelulla tunnekerhot kuitenkin onnistuivat hyvin ja selkeän struktuurin avulla toiminta eteni sujuvasti. Tein havaintoja lasten osallisuudesta ja arvioin toiminnallisten menetelmien vaikuttavuutta jokaisella kerralla. Tuokioiden aikana ja niiden jälkeen tein muistiinpanoja omista huomioistani. Oletuksena oli, että toiminnalliset menetelmät soveltuvat hyvin tämän ikäisille lapsille ja tukevat lasten oppimista.

Tunnekerhoissa toiminnallisina menetelminä käytin draamaa, leikkiä, maalausta ja piirtämistä. Ensimmäisellä kerralla jokainen askarteli itselleen keppinuken, jota käytettiin draaman apuna ja lapset myös esittivät tunnekerhoissa käsiteltyyn tunteeseen liittyvät pienet esitykset. Hyödynsin tunnekerhoissa paritöskentelyä ja kirjoitin myös kahdelle tunnekerholle pienet tarinat aiheeseen virittäytymiseen. Tarinat herättivät lapsissa keskustelua.

5.4.1 Osallistuva havainnointi ja oma roolini tutkijana

Toimintatutkimuksessani havainnoinnin lasten toimintaa ja olin itse myös osallisena ohjaamassa tunnekerhoa. Vilkka (2013, s. 214–215) selventää osallistuvan havainnoinnin tarkoittavan tutkijan osallistuvan ryhmän toimintaan ja havainnointi on tilanteen mukaan muotoutuvaa. Tilanteiden vaihtelu myös konkretisoitui havainnoinnissani, sillä lapsiryhmän kanssa toimiessa usein tulee ylittäviä tilanteita, jotka ohjaavat toimimaan toisin tai keskeyttämään oman havainnoinnin. Osallistuva havainnointi mahdollistaa sen, että tutkija voi mukauttaa havainnointiaan vaihtuvien tilanteiden mukaan ja siksi se oli tutkimukselleni tarkoituksenmukainen havainnointimuoto.

Osallistuva havainnointi on yksi tapa kerätä tutkimusaineistoa ja se soveltuu laadullisen tutkimuksen tekemiseen. Osallistuvana havainnoijana tutkija on mukana yhteisön elämässä. Metodien avulla on mahdollista olla vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa ja havainnoida toimintaa. (Vilkka, 2015, s. 142–143.)

Grönfors (2015, s. 147) kuvaa tutkijan osallistumista tutkimukseen kaksoisroolina tilanteessa, jossa tutkija toimii sekä tutkijana että ihmisenä. Hän korostaa myös, että tutkija käyttää omaa persoonaansa näissä tilanteissa tärkeimpänä välineenä ja, että myös yhteisö voi olla tutkimuksen kohteena. Tutkimukseni lapsiryhmän voi määritellä yhteisöksi, joka toimii yhdessä ja jossa monet muuttuvat tilanteet vaikuttavat tutkimuksen kulkuun.

Vilkkä (2015, s. 144–145) nostaa esille, että osallistuva havainnointi on työläs ja sen käyttämisen hyötyjä tulisi tarkastella ennen tutkimuksen aloittamista. Lisäksi hän pohtii, että yhteisöön sisälle pääsemistä ja sitä, onko tutkijan roolilla merkitystä tutkimustulosten laatuun. Itse kuului jo tutkimusyhteisöön, jossa toteutin tutkimukseni. Tutkimustulosten laatuun ja luotettavuuteen liittyen koen sen olleen etu, että olin tuttu tutkimusyhteisölleni ja lapset toimivat tunnekerhoissa niin kuin normaalistikin päiväkodin arjessa. Roolini havainnoijana ja osallistujana oli vaativa. Ryhmän vetäminen, lasten saatavilla oleminen, muuttuvat tilanteet ja havaintojen tekeminen sekä kirjaaminen olivat työläs yhdistelmä. Tilanteissa oli mukautettava omaa toimintaa ja välillä pysähdyttävä vain seuraamaan lasten toimintaa, jotta pystyin tekemään havainnointia. Lasten tunnereaktioiden ja puheen kirjaaminen auttoi jäsentämään lasten kokemuksia ja näiden avulla oli helpompi muistaa tilanteita jälkeensä. Ne toimivat myös merkittävänä tiedontuottajana, kun analysoin toiminnallisten menetelmien hyödyntämisen mahdollisuuksia. Myös valmiiden maalausten ja piirrosten avulla sain dokumentteja havainnointini tueksi.

Hirsjärvi (2013, s. 213) pohtii havainnoinnin etuja ja haittoja. Hänen mukaansa etuna voidaan pitää sitä, että tutkija pääsee luonnolliseen ympäristöön tekemään tutkimustaan ja sopii näin hyvin kvalitatiiviseen tutkimukseen. Erityisen hyvin havainnointi hänen mukaansa soveltuu vuorovaikutuksen tutkimiseen, myös silloin, kun tutkittavilla on kielellisiä haasteita, kuten pienillä lapsilla. Haittana saattaa olla tutkijan läsnäolo, joka saattaa muuttaa tutkittavaa tilannetta. Lähinnä tämä tulee ilmi niissä tilanteissa, kun tilaan tulee ulkopuolinen havainnoija. Omassa tutkimuksessani toimin itse tutkijana omassa lapsiryhmässäni, jossa toki on huomioitava, että roolini oli monimerkityksinen eli sekä ohjasin toimintaa ja vaikutin sen kulkuun ja samalla tein havainnointia.

Hirsjärvi (2013, s. 213–214) huomauttaa, että havainnoijan roolissa voi olla vaikea ajantasaisesti kirjata asioita, jolloin kirjaaminen myöhemmin jää muistinvaraiseksi. Etenkin tämä oli omassa tutkimuksessani haasteellista. Kirjaamista oli tehtävä sekä tunnekerhon ohessa että järjestettävä toiminnan jälkeen aikaa kirjaamiseen työpäivän sisällä tai jälkeen, jolloin tieto ei enää ollut yhtä tarkasti muistettavissa. Tietoa ei myöskään pystynyt enää tarkistamaan, kun tilanteet olivat jo ohi. Parhaimmat hetket kirjaamiseen toteutuivat siinä vaiheessa, kun olin ohjeistanut lapset toimintaan ja vetäydyin sivummalle tarkkailemaan heidän toimintaansa muistiinpanovälineiden kanssa.

Koen myös, että toteuttaessani tutkimuksen tutussa lapsiryhmässä, heidän havainnointinsa oli itselleni helpompaa kuin, jos olisin toteuttanut tutkimuksen itselleni oudossa ryhmässä. Lisäksi toimintatapani, kuten kuvien käyttö toiminnan jäsentäjinä tai ryhmänhallintakeinoni olivat lapsille tuttuja. Tunnekerhossa oma persoonani oli siis lapsille tuttu, mutta käyttämäni menetelmät erilaisia kuin mitä olimme heidän kanssaan aiemmin tehneet, joten tekemäni havainnot toiminnallisuuden hyödyntämisestä tunnekerhoissa toivat uutta tietoa. Tutkimuksen tarkoituksenakin oli kokeilla tämän ryhmän kanssa uudenlaisia menetelmiä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun ja saada tietoa niiden hyödyntämisen mahdollisuuksista.

5.4.2 Havaintojen kirjaaminen

Havaintoja tekemällä pyritään tieteessä samaan tutkittavaan ilmiöön aineistoa ja tässä keskeistä on tutkijan osallistuminen. Havainnoinnissa voi käyttää hyväksi kaikkia aisteja ja havaintojen tekemisessä tieteessä voi käyttää järjen ja tunteiden sekä intuition apua. Silti lopulta ajattelu ohjaa tutkijaa tekemään analysoinnin avulla johtopäätöksiä. (Grönfors, 2015, s. 146.)

Tiedontuotantoa varten kirjasin projektin aikana ilmenneitä asioita muistiin, kuten lasten keskusteluissa ilmenneitä asioita ja myös huoltajilta tulleita palautteita. Lisäksi kirjasin muistiin asioita, joita lapset toivat esiin prosessin aikana

ja heidän havainnointiinsa keskityin tuokioiden aikana. Tuokioiden aikana olisin kuitenkin hyötynyt enemmän, jos olisin saanut työparin itselleni tuokioiden ajaksi.

Vilka (2003, s. 19–20) käsittelee opinnäytetyöprojektissa pidettävää opinnäytetyöpäiväkirjaa. Hän korostaa prosessin laajuutta ja ajallisesti pitkälle aikavälille sijoittuvaa työtä, jolloin opinnäytetyöpäiväkirjan käyttäminen tukee tekijän muistia. Hän tuo esille myös sen, mihin asioihin päiväkirjan käyttämisessä kannattaa panostaa esimerkiksi kaikkien esille tulleiden lähteiden tarkkaa merkitä sekä kaikkea omaa pohdintaa sisältävää tekstiä. Koen, että merkityksellistä edellä mainittujen lisäksi omassa opinnäytetyöpäiväkirjassani oli havaintojen tekeminen lasten työskentelystä tunnekerhossa. Se toimii suurelta osin tiedontuottajana kysymykseeni menetelmien soveltuvuudesta tarkoitukseen ja niiden hyödyntämisestä. Mielestäni onnistuin kirjaamaan asioita riittävästi muistiin ja tuomaan ne tärkeänä aineistona opinnäytetyöhöni.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Asiakaskysely

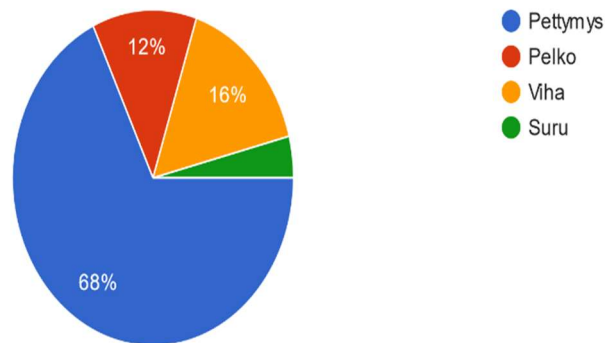
Kyselyyn vastaajista kaikki 25 vastaajaa pitivät tärkeänä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelua varhaiskasvatuksessa. Avoimissa vastauksissa kommentoitiin asiaa myös ja todettiin, että tutussa ympäristössä tuttujen kavereiden ympäröimänä erilaisia oppijoita voi tukea ja opettaa. Vastauksessa korostettiin myös kodeissa asioista jutteleminen tärkeyttä. Lisäksi tuotiin ilmi, miten tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu tuttujen kavereiden kanssa varhaiskasvatuksessa antaa mahdollisuuden oppia tärkeitä omaan elämään vaikuttavia asioita jo varhain.

6.1.1 Asiakaskyselyn tulokset

Vastauksista ilmeni, että selvästi eniten tukea neljästä tunnevaihtoehdosta vanhemmat kokivat lapsensa tarvitsevan pettymyksen tunteen käsittelyssä. 17 vastaajaa valitsi pettymyksen (kuva 1). Vihan tunteen oli valinnut vastaajista neljä ja lisäksi avoimissa vastauksissa yksi vastaaja olisi valinnut vihan tunteen lisäksi myös pettymyksen, mutta kyselyssä oli mahdollista valita vain yksi vaihtoehto. Kolme vastaajaa koki haasteellisimmaksi pelon ja yksi vastaaja oli valinnut surun käsittelyyn.

Kuva 1. Lapsen tuen tarve tunteissa

2. Lapseni tarvitsee tukea seuraavissa tunteissa:
25 vastausta

Kyselyn avulla selvitin huoltajien käsityksiä omista kyvyistään kohdata lapsen voimakkaita tunnetiloja. Kyselyn vastaajista 13 koki osaavansa kohdata lapsen voimakkaita tunnekokemuksia ja 12 vastaajaa koki toisinaan tarvitsevansa tukea lapsen voimakkaiden tunnetilojen kohtaamiseen. Kysely sisälsi myös kysymyksen siitä, minkä tunteen kohdalla he kokivat eniten epävarmuutta tai toivoivat tukea. Kysely sisälsi vain tunteet pettymys, pelko, viha ja suru. Vanhempien kokemus kohdata näitä neljää eri tunnetta jakautui melko laajasti ja kysely sisälsi myös vaihtoehdon ”ei mikään näistä”, jonka oli valinnut neljä vastaajaa. Eniten neuvottomuutta koettiin vihan tunteen kohtaamisessa, jonka valitsi seitsemän vastaajaa. Pettymyksen ja pelon valitsi viisi vastaajaa ja surun kaksi

vastaajaa. Myös lapset itse nostivat esille viimeisessä tunnekerhossa itselleen vaikeimmiksi tunteiksi vihan ja pelon.

”Ei pysty tekeen mitään, kun on niin vihainen.”

”Pelottaa, että mun sängyssä on öttiäisiä.”

Huoltajien kyselyn avoimissa vastauksissa kommentoitiin myös oman tunnetilan hallintaa:

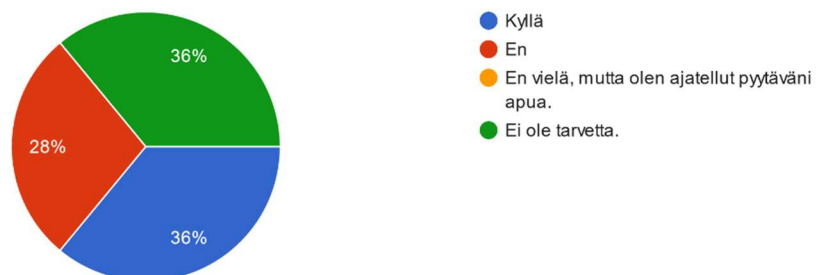
”Haasteena on se, kun tietää miten pitäisi toimia ja lasta tukea esimerkiksi pettymysten hallinnassa, mutta aina oma tunnetila ei kohtaa sitä, miten toivoisi, että osaisi tilanteeseen reagoida ja auttaa lasta siinä eteenpäin.”

Kyselyn avulla halusin selventää sitä, miten yleistä perheiden ulkopuolisen avun saaminen tai hakeminen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kohtaamisen käsitteeseen on (kuva 2). Vastauksista ilmeni, että yhdeksän vastaajaa oli hakenut tai saanut varhaiskasvatuksen ulkopuolista tukea. Seitsemän vastaajaa ei ollut hakenut tai saanut tukea. Tässä kysymyksessä olisi ollut hyvä olla ”En”-vaihtoehdon tilalla ”Olen hakenut, mutta en saanut. Tämän avulla olisi saatu tarkempaa tietoa tuen saamisen mahdollisuuksista. Yhdeksän vastaajista koki, ettei tarvitse ulkopuolista tukea.

Kuva 2. Ulkopuolisen tuen tarve tunne- ja vuorovaikutustaidoissa

4. Oletko hakenut tai saanut ulkopuolista tukea esim. neuvolasta/perhetyöstä tai muualta lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kohtaamiseen tai käsittelyyn?

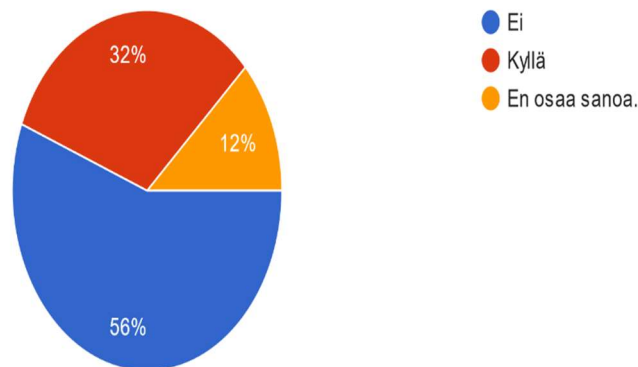
25 vastausta

Myös varhaiskasvatuksessa on vastaajien mukaan noussut esille tuen tarve tunne- ja vuorovaikutustaidoissa (kuva 3). Kahdeksan vastaajaa vastasi, että varhaiskasvatuksessa on nostettu esille asioita lapsen puutteellisista tunne- ja vuorovaikutustaidoista tai tuen tarpeesta tunteiden säätelyssä esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä.

Kuva 3. Varhaiskasvatuksessa nostettu esille tunne- ja vuorovaikutustaitojen tarve

5. Onko varhaiskasvatuksessa noussut esille (esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman-keskustelun yhteydessä...) taidoista tai tuen tarpeesta tunteiden säätelyssä?
25 vastausta

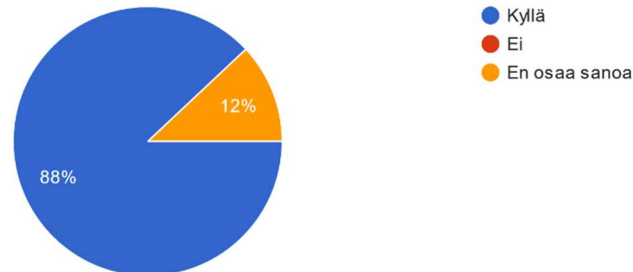
Kartoitin myös huoltajien käsityksiä siitä, saako heidän lapsensa riittävästi harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa (kuva 4). Pääosin vanhemmat kokivat, että taitoja voi harjoitella riittävästi varhaiskasvatuksessa 22 vastaajaa. Kolme vastaajista ei osannut sanoa saako heidän lapsensa riittävästi harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

”Esikoisesta on tullut varhaiskasvatuksen myötä iloinen, rohkea ja avulias.”

Kuva 4. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun riittävyys varhaiskasvatuksessa

6. Koetko, että lapsesi saa riittävästi harjoitella varhaiskasvatuksessa tunne- ja vuorovaikutustaitoja?

25 vastausta

Edellä kuvattua voi tukea kysymys siitä, saako huoltaja mielestään riittävästi tietoa lapsensa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta (kuva 5). Viisi vastaajaa oli sitä mieltä, että he eivät saa riittävästi tietoa ja kolme vastaajaa ei osannut sanoa. Vastaus voi antaa viitteitä siitä, että kaikki huoltajat eivät tiedä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa eivätkä siten osaa sanoa, saako heidän lapsensa riittävästi harjoitella taitoja varhaiskasvatuksessa. 17 vastaajaa kuitenkin oli sitä mieltä, että he saavat tietoa riittävästi. Avoimissa vastauksissa kommentoitiin asiaa seuraavasti:

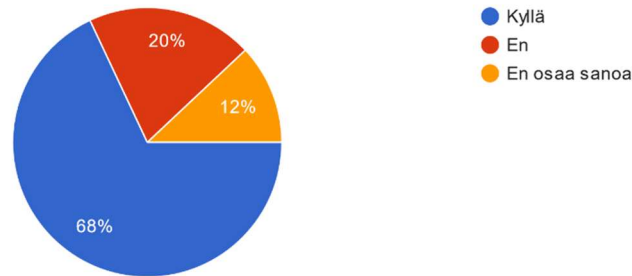
”On hienoa, että varhaiskasvatuksessa harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja.”

”Kaipaisin konkreettisia esimerkkejä siitä, miten varhaiskasvatuksessa tunnetaitoja harjoitellaan ja olisi kiinnostavaa tietää enemmän minkälaisia asioita siellä käyvät läpi”.

Kuva 5. Huoltajien tiedon saanti tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta

7. Saatko huoltajana mielestäsi riittävästi tietoa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa?

25 vastausta

6.1.2 Yhteenveto kyselyn tuloksista.

Kyselyn analysoinnissa keskityin laadullisiin seikkoihin, mutta koska tutkimukseni tuotti myös kvantitatiivisia tietoja, jotka antavat suuntaa ja, joita voi hyödyntää tutkimani kunnan varhaiskasvatuksessa tunnuslukuina, erittelin ne myös lyhyesti. Näitä asioita voivat hyödyntää esimerkiksi varhaiskasvatuksen työntekijät suunnittelun ja työn kehittämisen apuna.

Kiviniemi (1999, s. 76) pohtii mahdollisuutta, että tutkimusasetelma kehittyy vähitellen tutkimuksen kuluessa. Aineiston analyysin hän kuvailee olevan suuntaa antavaa. Lisäksi hän kuvaa, että toimintatutkimuksessa, jossa on tarkoitus kehittää toimintaa tai toimintakäytäntöjä, on mahdollista tutkimusasetelman muokkautuminen ja suuntaaminen tarkoituksenmukaisesti. Kyselytutkimuksen alkuperäinen ajatus oli kehittää tunnekerhon teemoja kyselystä saamieni vastausten pohjalta eli kiinnittää huomiota enemmän niiden tunteiden käsittelyyn, jotka huoltajat kokivat vaikeimmiksi. Kyselyn vastaukset antoivat kuitenkin mielestäni merkityksellisempää tietoa muista asioista, kuten siitä miten vastaajat kuvaavat avoimissa vastauksissaan tutun vertaisryhmän tärkeyden harjoittelun kannalta sekä, miten vanhempi kokee varhaiskasvatuksen tukeneen lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Näiden vastausten antama tuki tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun tärkeydestä

varhaiskasvatuksessa koin tärkeäksi nostaa tutkimuksessani vahvemmin esille kuin alkuperäinen ajatukseni oli. Tutkimusasetelmani siis muuttui hieman kyselytutkimuksen valmistuttua ja tunnekerhojen sisältö keskittyi valitsemieni neljän eri tunteen käsittelyyn toiminnallisuutta hyödyntäen.

Kyselyn aineiston tulkinnessa käytän aineistolähtöistä analyysiä. Tuomi & Sarajärvi (2011, s. 95) kuvaavat aineistolähtöistä analyysiä niin, että siihen eivät vaikuta aikaisemmat teoriat tai havainnot, sillä tutkimustulokset ovat juuri aineistolähtöisiä. Tässä kyselyssä tulokset on kerätty pieneltä joukolta yhdestä kunnasta eikä vertailupohjana käytetä muita tutkimustuloksia.

Kyselytutkimuksen tuloksista selviää huoltajien kanta siihen, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu varhaiskasvatuksessa koetaan tärkeäksi. Myös suurin osa vastaajista kertoi saavansa tietoa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa, mutta toisaalta 20 prosenttia koki asian päinvastoin. Huoltajista suurin osa oli sitä mieltä, että tunne- ja vuorovaikutustaitoja harjoitellaan tarpeeksi. Avoimien vastausten kautta nousi kiinnostus siihen, millä tavalla taitoja harjoitellaan varhaiskasvatuksessa. Toisen avoimen vastauksen kommentti koski vertaisryhmän tärkeyttä, eli sitä, kun lapsi voi omassa tutussa ryhmässä harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja myöhempää elämää varten.

Kyselytutkimukseni ehkä yllättävin tulos oli vastaajien kokemukset kohdata lastensa tunteita. Omista valmiuksistaan vain puolet vastaajista koki osaa-vansa kohdata lastensa tunnetilat ja toinen puoli koki tarvitsevansa tähän toisinaan tukea. Yhdeksän vastaajaa kertoi saaneensa tai hakeneensa ulkopuo-lista apua lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin, joka tässä kyselyssä tarkoittaa 36 prosenttia vastaajista. Myös varhaiskasvatuksessa oli kahdeksan vas-taajan kanssa nostettu esille lapsen tunne- ja vuorovaikutustaidot, joten kysely antaa viitteitä siitä, että noin kolmannes lapsista tarvitsee jonkin asteista tukea tunne- ja vuorovaikutustaitoihin. Tutkimustuloksissa ja johtopäätöksissä on huomioitava, että aineisto on hyvin pieni. Toisaalta se antaa viitteitä yhden kunnan yhden ikäluokan huoltajien kokemuksista.

6.2 Havainnot tunnekerhon tuloksista

Jäsennän seuraavassa lyhyesti pitämäni tunnekerhojen sisällöt ja keskeisimmät havainnot. Havainnoinnissa painotin lasten reaktioita, kuten puhetta, eleitä ja ilmeitä sekä heidän keskinäistä vuorovaikutustansa.

6.2.1 Ensimmäinen tunnekerho

Ensimmäisellä kerralla kävimme läpi tunnekerhon struktuurin, säännöt ja tunnemittarin käytön tunteiden ilmaisun välineenä. Lisäksi lapset askartelivat kartongista keppinuket, joita hyödynsimme myös myöhemmillä kerroilla. Lapset piirsivät keppinukelle eri ilmeitä tunnekerhoissa käsiteltävien tunteiden mukaan. Tunnetilat vaihtelivat lapsilla askartelun ohessa ja lapset kertoivat lopuksi omia tunteitaan, joita olivat kokeneet. Tunteet vaihtelivat innostuksesta turhautumiseen. Jollekin leikkaaminen oli vaikeaa ja turhauttavaa ja tarvittiin aikuisen apua, joillekin onnistuminen ja valmis työ toi hyvän mielen.

Lasten aktiivisuus ja innokkuus askartelussa kuitenkin näyttäytyi vahvana. Jokainen halusi saada keppinukkensa valmiiksi ja oma keppinukke koettiin tärkeäksi. Joillekin oli tärkeä tieto se, että keppinuken saa tunnekerhojen päätyttyä viedä kotiin.

6.2.2 Tunnekerho/suru

Tunnekerhon toisella kerralla käsitelimme surua. Lapsille tuli mieleen useita surullisia tilanteita, joista he halusivat heti kertoa kaikille. Kävimme kierroksen, jossa jokainen sai halutessaan kertoa jonkin kohtaamansa surullisen tilanteen. Lapset saivat leikkiä parin kanssa keppinukeilla ja käsitellä asioita, jotka ovat surullisia. Lopuksi he esittivät parin kanssa muille pienen esityksen surusta.

Lapset lähtivät innokkaasti hyödyntämään omia nukkejaan, ja niistä tuli heille tärkeä väline tunteiden ilmaisijana. Havaittiin, että oman tunnetilan pystyi helpommin ilmaisemaan nukken kautta. Erään lapsen kohdalla osui juuri tuohon aikaan läheisen henkilön muutto toiselle paikkakunnalla ja se vaikutti vahvasti lapsen mielialaan. Keppinukken avulla lapsi kuitenkin toi esille oman surunsa, josta ei muissa tilanteissa halunnut puhua, ei edes kotona. Pohdimme myös yhdessä, että kenelle kukin voi kertoa, jos on surullinen. Lasten vastauksissa ilmeni omien vanhempien nimiä, päiväkodin työntekijöiden nimiä ja yksi lapsista sanoi, kertovansa perheen koiralle, kun on surullinen. Havaittiin, että samana iltapäivänä lapset keskustelivat pienessä ryhmässä surullisesta tilanteesta hiekkalaatikolla leikin lomassa.

Toisen tunnekerhon jälkeen sain huoltajalta kysymyksen siitä, onko meillä käytössä tunnemittari. Kerroin tunnemittaristamme, jota käytämme tunnekerhon alussa ja lopussa. Tunnemittarin väri vaihtelee liikennevalojen värien mukaan eli punainen, keltainen ja vihreä. Huoltaja kertoi, että lapsi oli kotona ilmaissut tunteensa menevän punaiselle, kun oli joutunut auttamaan siivoamisessa.

Hyvin nopeasti huomasin, että toiminnallisuus näyttäisi tukevan lasten sanallista ilmaisua. Lasten aktiivinen osallistuminen ja välineen käyttäminen tuo tunnetilat esille huomaamatta ja samalla lapset alkoivat sanoittaa asioita. Tunnemittarin käyttö toiminnallisena välineenä tunnekerhossa auttoi lasta tunnistamaan ja sanoittamaan tunteensa myös kotona. Arvioin myös, että lasten kokemuksellisuus tukisi tunteiden esille tuomista. Tunteiden käsittelyllä kokemuksellisesti näyttäisi olevan vaikuttavuutta ainakin tunteiden ilmaisemisen osalta.

6.2.3 Tunnekerho/ pelko

Kolmannella kerralla luin kirjoittamani lyhyen tarinan pelosta. Tällä kerralla myös lapset halusivat kertoa omista peloistaan ja pohdimme myös asioita, joilla voi ratkaista pelon. Lapset saivat jälleen parin kanssa käsitellä omia pelkotiloja hyödyntäen keppinukkeja, ja tehtävänä oli pohtia myös sitä, miten

kannattaa toimia, jos pelottaa. Tämän tunnekerhon menetelmänä oli draama ja siihen johdattelin lapset tarinan avulla.

Lapset olivat taitavia keksimään ratkaisuja. He myös paljon sanoittivat tilanteita ja halusivat olla avuksi toiselle, kun toisella oli pelottava tilanne.

”Mua pelottaa pimeässä” (menee samalla pöydän alle).

”Mä laitan valot päälle niin sua ei enää pelota.”

”Tää ei uskalla lähteä yksin leikkipuistoon.”

”Mä voin tulla sun kanssa.”

”Joo!”

Jokainen pari keksi ratkaisun omaan pelkotilaan. Havaitsin, että lapsille oli tärkeää auttaa toista, silloin kun tällä oli pelottava tilanne. Lasten empaattisuus toisia kohtaan ilmeni sanallisesti.

”Mä pelkään, että sängyn alla on joku.”

”Tää tulee imuroimaan sen mörön pois.”

Lasten leikkiessä parin kanssa keppinukeilla pelottavia tilanteita, havaitsin jälleen lasten hyvin aktiivisen työskentelyn. Meteli välillä nousi kovaksi johtuen lasten innostuksesta. Jokaisen lapsen motivoituminen työskentelyyn oli vahvaa. Parityöskentelyn koin hyväksi vaihtoehdoksi. Huomasin, että aremmat lapset saivat rohkaisua osallistumiseen omalta parilta ja näin osallisuus ja vuorovaikutus toteutui kaikkien kohdalla.

6.2.4 Tunnekerho/ viha

Neljännellä kerralla lapset maalasivat sormiväreillä. Aiheena oli ”Miltä viha tuntuu?” Värejä oli tarjolla paljon, mutta havaitsin, että väreiksi valikoitui paljon tummia sävyjä. Maalatessaan pyysin heitä samalla kertomaan mitä ovat tekemässä.

”Mä maalaan tänne monta vihanaamaa.”

”Tällä on niin vihaiset hampaat. Onpas se vihainen!”

”Se kiusasi mua ja mä olin vihainen!”

”Jos on vihainen se näyttää tältä.” (Tärisee samalla.)

Kuvallinen ilmaisu oli lapsille mieleistä ja osa halusi vielä toisen paperin. Maalatessaan vihaa käsitteleviä töitä myös kehollinen ilmaisu tuki tunteen ilmaisua, kuten kehon tärinä ja kasvojen ilmeet. Kuvallinen ilmaisu näyttäisi tukevan lasten tunteiden ilmaisua ja eläytymistä. Aktiivisuus ja keskittyminen työskentelyssä oli erittäin hyvää ja maalaaminen näytti rauhoittavan levottomankin lapsen työskentelyä.

6.2.5 Tunnekerho/pettymys

Viidennellä kerralla käytin myös draamaa menetelmänä. Luin taas pienen kirjoittamani tarinan pettymyksestä ja siitä, missä osassa kehoa pettymys voi tuntua ja miten pettymyksestä voi päästä yli.

Tarinan kuunneltuaan lapset haluavat kertoa omista pettymyksen tunteistaan ja jokainen saa halutessaan kertoa vuorollaan. Sen jälkeen lapset ottavat kepinuket ja parin kanssa käyvät samoja tilanteita läpi ja miettivät ratkaisuja tilanteisiin. Yksi pari ottaa avuksi sivupöydällä olevia helmiä, jotka ovat heidän pettymyksen käsittelytilanteen karkkeja. Toinen pari huomaa helmet ja toinen lapsista käy pyytämässä helmiä myös heille, mutta saa kieltävän vastauksen. Tästä lapsi alkaa itkeä ja juoksee aikuisen luo. Pohdimme yhdessä tilannetta, miten voisimme tilanteen ratkaista. Kieltävän vastauksen antanut lapsi keksi, että koska heillä on niin paljon helmiä, voisivat he antaa osan toiselle parille.

Parin kanssa lapset käsittelivät pettymykseen liittyviä tilanteita, joissa ei ole saanut jotain tiettyä asiaa, kuten karkkia, lelua tai jäätelöä. Ratkaisutilanteissa huomasin eron lasten äänensävyissä. Lapset sanoittivat tilanteita empaattisella äänensävyllä. ”Ei hätää, käydään ostamassa! tai ”Kyllä se sopii.” tai ”Ei ole nyt rahaa mukana.”

Tällä kerralla havaitsin, että pohdittaessa erilaisia tilanteita lapsilla on hyvin tietoa, miten kohdata epämiellyttäviä tunteita. Toisaalta havaitsin, että oikeissa tilanteissa ei vielä kaikilla ole taitoa toimia niin, että huomioisi toisen tunteet. Lisäksi kohdatessaan pettymyksen lapsi alkaa itkeä ja hakee lohdutusta aikuiselta. Todelliset tunteet tulevat esille aidoissa tilanteissa. Varhaiskasvatus siinä on otollinen paikka harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa.

6.2.6 Viimeinen tunnekerho

Viimeisellä kerralla lapset piirsivät jostakin neljästä tunnekerhossa käsitellystä tunteesta omakohtaisen kokemuksen. Tehtävänä on myös esitellä ja kertoa ryhmälle piirroksista ja muut miettivät miten voisivat tilanteen ratkaista tai auttaa lasta. Lopuksi keskustellaan vielä siitä, mikä on jokaisen omasta mielestä kaikkein vaikein tunne kohdata tai hallita. Samalla tavalla kuin sormiväreillä maalatessa aiemmassa tunnekerhossa, tunnelma oli rauhallinen. Keskittymisen tunteen käsittelyyn piirtämisen ohessa sai lapset miettimään myös ratkaisuja tilanteisiin.

Jokainen keksi nopeasti sen, mistä piirtää. Piirroksissa tulee esille pettymyksiä, pelkoja ja vihaa. Pettymystä kuvaa piirros, jossa äiti on kirpputorilla myynyt lapsen pehmolelun.

”Se oli vaan pehmolelu.”

Toisessa piirroksessa tulee esille viha, kun lapsi on saanut lasinsirun käteen ja isovelji nauraa hänelle.

”Mä olen tässä ihan vihainen. Mä sain lasinsirun käteen ja isovelji vaan nauroi!”

Kolmannessa piirustuksessa käsitellään pelkoa. Vauva itkee sängyssä pelois-
saan.

”Mä voisin laulaa tällä vauvalle, ettei sitä enää pelota.”

Koska lapset olivat minulle tuttuja, havaitsin tällä kerralla, että piirtämällä eräs lapsi pystyi ilmaisemaan ajatuksensa paremmin kuin sanallisesti selittämällä. Hänen piirtämänsä kuva avasi hänen ajatuksensa pettymyksestä selkeästi ja ymmärrettävästi. Lapsi oli myös itse tyytyväinen, kun hänen piirtämänsä kuva selvensi hänen ajatuksensa katsojalle.

Näyttäisi siltä, että tämän ikäiset lapset kykenevät jo ratkomaan empaattisesti tunne- ja vuorovaikutustilanteisiin liittyviä tilanteita melko hyvin, kun heille annetaan siihen mahdollisuus. Toiminnallisten välineiden käyttäminen näyttäisi tukevan tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista, ilmaisemista ja osallistumista toimintaan. Vertaisryhmän tuki on myös tärkeä huomioida oppimisessa sillä, yksilötyöskentelyssä toiminnallisuus toteutuisi ehkä eri tavalla. Ohjaamassani ryhmässä lapset ovat toisilleen tuttuja, joten silläkin näkisin olevan vaikutusta osallistumiseen ja aktiivisuuteen. Lapset lähtivät toimintaan heti mukaan eikä ketään tarvinnut houkutella.

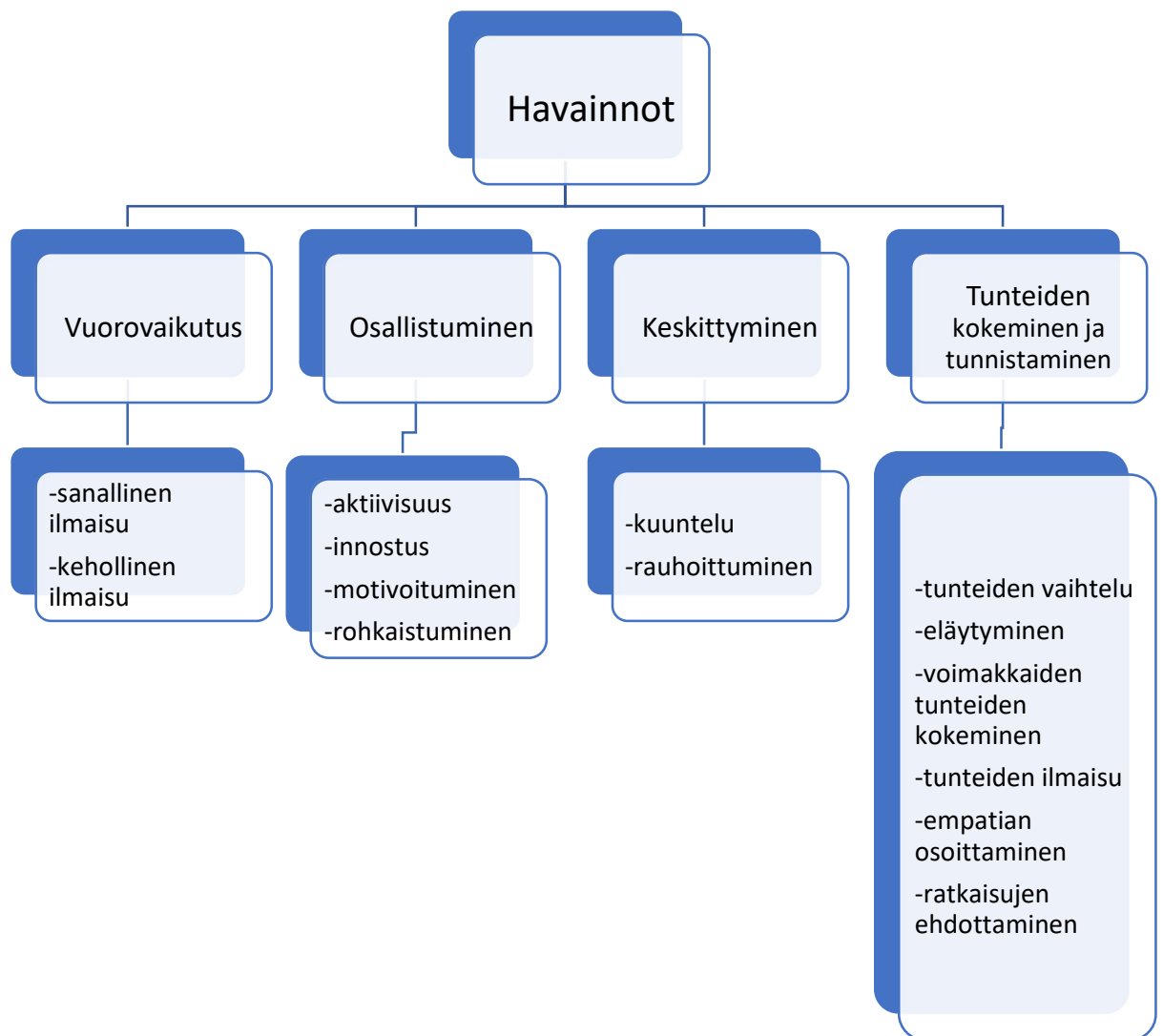
6.3 Tunnekerhon havaintojen analysointi teemoittelun avulla

Laadullista aineistoa voi analysoida monella tavalla ja päätös analyysin tavasta on hyvä tehdä jo aineistonkeruuvaiheessa. (Puusa, 2020, s. 151.) Aineiston teemoittelussa käydään läpi aineistosta nousevia havaintoja ja luokitellaan niitä. Havaintoja ryhmitellään samankaltaisuuksien mukaan tai tiettyjen ominaisuuksien mukaan. Aineiston havainnoista tarkastellaan niitä asioita, joissa on yhteisiä piirteitä. Aineistosta ikään kuin nostetaan

tutkimuskysymykseen vastaavat havainnot. Samaan ryhmään kuuluvat havainnot yhdistetään ja nimetään. Tämä on analyysin kriittisin vaihe, sillä tutkija oman harkintansa mukaan tekee päätökset, mitkä kuuluvat samaan ryhmään ja miten ne nimetään. (Puusa, 2020, s. 153.)

Valitsin analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen teemoittelun. Kävin läpi kirjaa-
mani havainnot tunnekerhoista huolellisesti ja poimin niistä samankaltaisuuksia kirjaten ne ylös erikseen. Pidin mielessäni tutkimuskysymyksen ja vertailin saamiani tuloksia tutkimuskysymyksen kannalta. Järjestelin uudelleen aineistosta nostamani samankaltaisuudet, ja havainnoin niiden yhtäläisyyksiä, jonka jälkeen värikoodasin ne. Näin sain neljä eri pääluokkaa, joiden alle jäsenyi vielä alaluokat (kuva 6). Aineistolähtöisessä analyysissä tutkijan tulee olla aineistolle avoin ja välttää teorian sekoittumista aineistoon (Puusa, 2020, s. 151–152.) Tämä ei ollut yksinkertaista tutkimuksessani, sillä teoriaperusta oli hyvin vahvana mielessä, koska olin työstänyt sitä jo paljon tutkimustani varten.

Kuva 6. Tunnekerhon yhteydessä nousseiden sisältöjen teemoittelu

Aineiston analysoinnin jälkeen tutkimus ei ole vielä valmis, sillä analysoinnin jälkeen tulokset on vielä tulkittava ja tehtävä synteesejä. Tässä vaiheessa tulkinnan virhemahdollisuudet kasvavat. On huomioitava, miten tutkija on kirjannut havaintonsa, miten tutkija on ymmärtänyt tutkittavien ilmaisut tai toiminnan tai miten tutkittavien ilmaisut ovat muodostuneet. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysoinnissa ja tulkinnassa ei välttämättä voida erottaa niitä toisistaan. Laadullisessa tutkimuksessa tulkintaa tapahtuu koko prosessin

ajan. Keskeiseksi nousee se, mitä tutkija nostaa tutkimustuloksiksi peilaten niitä teoriaperustaan. (Puusa, 2020, s. 154–155.)

Lisäksi tutkimuksessani tutkitaan kahta eri tutkimuskysymystä eli huoltajien näkemyksiä kyselytutkimuksen avulla sekä havainnoinnin avulla lasten toiminnallisuutta ja sen hyödyntämistä. Puusa (2020, s. 147) toteaa, että tutkimuksen analysointi on vaativa vaihe ja siihen on saatavilla vähiten ohjausta. Tämän toteamuksen myötä en analysoi näiden kahden tutkimuskysymyksen yhtäläisyyksiä ja eroja vaan pyrin pitämään ne kahtena erillisenä kokonaisuutena. Joitain mielenkiintoisia toisiaan tukevia havaintoja haluan kuitenkin nostaa esille pohdinnassa. Kyselytutkimukseni avulla olen saanut selville huoltajien näkökulmia, joita voi hyödyntää jatkossa työskentelyn tukena kunnan varhaiskasvatuksessa.

6.4 Tutkimustulosten määrittelyä

Tutkimukseni yhtenä tarkoituksena oli selvittää huoltajien näkemyksiä lastensa tunne- ja vuorovaikutustaidoista sekä heidän kokemuksiaan kunnan varhaiskasvatuksen tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta. Tutkimuksesta kävi ilmi, että vastaajien mielestä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu koettiin tärkeäksi ja niiden merkitys on keskeinen lapsen myöhempää elämää ajatellen. Tähän väitteeseen sain vahvistuksen myös teoriaperustaa kootessani, sillä useat tutkimukset Suomessa ja ulkomailla tukevat tätä väitettä.

Huoltajien vastauksista nousi esille myös, että lasten haastavien tunteiden kohtaamiseen lähes puolet vastaajista koki toisinaan neuvottomuutta. Lisäksi noin kolmannes vastaajista ilmoitti saavansa ulkopuolista apua lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoihin liittyen. Johtopäätelmänä ei kuitenkaan voi pitää, että nämä luvut olisivat yleistettävissä muuallakin ja muissa ikäluokissa. Lisäksi on epäselvää, että houkutteliko kysely juuri niitä vastaajia vastaamaan kyselyyn, jotka kokivat tunne- ja vuorovaikutustaidot jollain tavalla haasteellisina ja siksi luvut ovat näin korkeita 5–6-vuotiailla lapsilla. Kyselyn tuloksista voi kuitenkin

päätellä, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelulle on tarvetta ja, että varhaiskasvatus toimii siihen hyvänä toimintaympäristönä. Varhaiskasvatusympäristön merkitys nousee esille tutkimuksessani sekä teoriapohjassa, että huoltajien antamissa vastauksissa.

Suurin osa huoltajista koki saavansa riittävästi tietoa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa. Kuitenkin viisi vastaajaa oli vastannut, ettei saa riittävästi tietoa. Lisäksi kolme vastaajaa ei osannut sanoa kantaansa. Vastaukset antavat siis viitteitä siitä, että varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää huomiota tiedon antamiseen huoltajille enemmän, sillä tutkimustulokset prosentteiksi muutettuna tarkoittaa, että 20 prosenttia ei mielestään saa riittävästi tietoa ja 12 prosenttia ei osaa sanoa vastausta. Yhteenlaskettuna edellä mainitut prosentit vastaavat kuitenkin jo lähes kolmannesta vastaajista.

Toisena tutkimuskysymyksenä tarkoitus oli selvittää toiminnallisten menetelmien hyödyntämisen näkökulmaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa 5–6-vuotiaiden lasten kanssa. Toiminnallisten menetelmien käytön koin luontevana toimintatapana varhaiskasvatuksessa. Toiminnallisuuteen sisällytettynä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu vaikutti tukevan kohderyhmän tunteiden käsittelyä yleensä. Toiminnallisuuden hyödyntäminen lapsiryhmässä näyttäisi antavan viitteitä siihen, että tunteista puhuminen ja tunteiden ilmaisu eri menetelmiä hyödyntäen auttoi osalla lapsista. Välineen käyttäminen tuki lasten ilmaisua. Lapsi siis pystyi esimerkiksi antamaan oman äänensä keppinukelle tai lapsi pystyi piirtämällä ilmaisemaan asian. Myös tunnemittarin ja siinä olevin värien käyttäminen tunteiden ilmaisussa helpotti lasten oman tunnetilan oivaltamista ja ilmaisemista. Tästä sain myös huoltajalta palautteen, kun lapsi oli kotona ilmaissut tunnetilansa muuttuvan punaiselle.

Tunnekerhon yhteydessä havaitsin, että lapsille oli myös hyvin tärkeää keksiä ratkaisu erilaisiin vaikeisiin tilanteisiin, joissa toinen kokee voimakkaita tai vaikeita tunteita. Tilanteista keskusteltiin yhdessä toisten lasten kanssa ja esitettiin erilaisia mielipiteitä tai vaihtoehtoja ratkaisuksi tilanteisiin. Lapsilla heräsi halu auttaa tai lohduttaa toista hankalissa tilanteissa, joita tunnekerhossa

käsiteltiin. Tunnekerhon yhteydessä lasten empaattisuus näkyi ja kuului ilmeinä ja lempeinä äänenpainoina. Myös hankalien tilanteiden ääneen pohtiminen nousi esille.

Tutkimuksessani havaitsin, että toiminnallisuus tunnetyöskentelyssä näyttäisi tukevan lasten aktiivista osallistumista. Se näkyi lasten innokkuutena ja malttamattomuutena ja kuului toisinaan jopa liian kovana metelinä, kun lapset puhuivat yhtä aikaa. Tunnemittarilla saatettiin näyttää, että tunnetila käy punaisella, kun meteli nousi liian kovaksi.

Tunnekerhoissa käytetyt tarinat herättivät keskustelua ja lapsille nousi mieleen vastaavia asioita, joita he halusivat kertoa. Lapset oppivat tunteiden tunnistamista ja voimakkaisiin tunteisiin johtaneita tilanteita. Tutussa ryhmässä työskentely tuki varmasti osaltaan arempienkin lasten osallistumista tunnetyöskentelyyn. Tähän yhteyteen lisään teemoittelussa toiminnallisuudesta esille nousseen lasten osallistumisen ja siihen liittyvän rohkaistumisen. Juuri rohkaistuminen osallistumaan erilaisiin toiminnallisiin menetelmiin, joita emme aiemmin olleet kokeilleet tai rohkaistuminen käsittelemään jotain itselle vaikeaa tilannetta toiminnallisuuden kautta, nousi esille omissa havainnoissani. Tämän huomion pystyin tekemään, koska lapset ja heidän luonteenpiirteensä olivat itselleni tuttuja, joten pystyin tekemään kyseisen havainnon. Lasten systemaattinen havainnointi on varhaiskasvatuksessa tärkeä työväline. Ulkopuolinen tutkija ei ehkä pystyisi tekemään vastaavaa havaintoa.

Erään huoltajan avoimessa vastauksessa myös nostettiin esille tutun ryhmän merkitys ja siinä mahdollisuuden harjoitella myöhempää elämää varten tärkeitä tunne- ja vuorovaikutustaitoja. Koen tämän myös keskeisenä tuloksena, joka koko tutkimuksessani nousi esille. Toiminnallisuus ja tutussa ryhmässä yhdessä toimiminen tuo lapselle rohkeutta osallistua ja näin tukee taitojen oppimista. Tässä kiteytyy vastaus molempiin tutkimuskysymyksiini eli toiminnallisuuden hyödyntämiseen ja huoltajien näkemyksiin lastensa tunne- ja vuorovaikutustaidoista, vaikka pyrinkin käsittelemään niitä erillisinä asioina.

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni koin, että on tärkeää nostaa esille toiminnallisuuden mahdollisuudet ja yhdistää ne juuri tärkeäksi kokemaani aiheeseen pienten lasten kasvussa ja kehityksessä eli tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa. Keskeisinä tuloksina oli nähtävissä, että toiminnallisuus lisää osallistumista ainakin tunnekerhossa käyttämässäni menetelmissä eli leikki, draama, maalaus ja piirtäminen. Lasten osallistuminen, tekeminen ja kokeminen olivat keskeiset tekijät tunnekerhoissa. Kangas ym. (2021, s. 141) korostavat suomalaisen varhaiskasvatuksen vahvuutena juuri toiminnallisuutta. Heidän mukaansa eri menetelmiä tulee yhdistää toimintaan ja olennaisinta on se, miten varhaiskasvatuksen työntekijät toiminnallisia menetelmiä käyttävät. Siihen tarvitaan työntekijöiden tutkivaa ja reflektivoivaa otetta.

Tunnekerho oli lyhyt jakso kevään aikana, mutta koen, että sain sen aikana viitteitä siitä, mitkä menetelmät erityisesti tukivat lasten oppimista ja osallistumista. Erityisesti mieleeni jäivät lyhyet tarinat, jotka olin kirjoittanut tunteista. Pyrin tarinoissa keskittymään tavallisiin arkipäivän tilanteisiin, joita lapset kohtaavat omassa arjessaan. Lapset kuuntelivat ne hyvin keskittyneinä.

Myös draaman koin hyvänä menetelmänä, jossa lapsilla oli keppinuket apuvälineinä. Draamaa olisin voinut lisätä niin, että olisin itse esittänyt jonkin esityksen ja lapset saaneet osallistua siihen keksimällä siihen jatkoa tai kokonaan uuden esityksen. Näin olisi mahdollista käsitellä tunteita vielä enemmän ja useasta eri näkökulmasta ja erilaisilla ratkaisuilla.

Tunnekerhosta muodostui lapsiryhmälle tärkeä hetki. Lapsi saattoi olla harmissaan, jos tiesi olevansa vapaapäivällä, eikä päässyt siksi osallistumaan tunnekerhoon. Tunnekerho sai myös hyvää palautetta vanhemmilta. Koettiin, että heidän lapsensa oli etuoikeutettuja päästessään mukaan. Lisäksi palautetta annettiin siitä, että opettaja on kiinnostunut näin tärkeästä aiheesta. Huoltajat halusivat myös tietää tunnekerhojen sisällöistä iltapäivän kuulumisten yhteydessä sekä siitä, miten heidän oma lapsensa oli toiminut.

6.5 Tutkimuksen eettisyys ja tutkimustulosten luotettavuus

Eettisyyden huomioiminen käynnistyi tutkimusluvan pyytämällä kunnan sivistysjohtajalta, jolle annettiin tiedot tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimuksen osallistujista sekä eettisistä periaatteista. Tutkimusluvan myöntämisen jälkeen tutkimuksesta tiedottaminen toteutui tunnekerhoon mukaan pyydettyjen lasten huoltajille erillisellä tiedotteella tulevasta tutkimuksesta ja lisäksi kahta viikkoa myöhemmin lupakyselyllä Wilma-viestin kautta. Huoltajilta pyydettyssä lupapohjassa kerrottiin, että tutkimuksessa ei kerätä lasten henkilökohtaisia tietoja. Tutkimuksesta ei myöskään käy ilmi tutkimukseen osallistuneet lapset.

Huoltajien verkkokyselynä toteutuneen tutkimuksen yhteydessä oli tiedot kyselyn vapaaehtoisuudesta ja siitä, että kysely toteutuu anonymisti eikä vastaajien henkilöllisyys paljastu. Lisäksi mainittiin, että kyselyn pystyi jättämään kesken.

Eettisten kysymysten pohdinta on tarpeen tehdä sekä tiedon hankinnan että tiedon käyttämisen suhteen (Eskola & Suoranta, 2005, s. 52). Aineistoa olen hankkinut tutkimukseen monista eri lähteistä ja noudattanut eettisiä periaatteita käyttäen ohjeenmukaisia lähde- ja viittausmerkintöjä, joista selviää tietojen alkuperä.

Omista tutkimuksistani eli kyselystä ja tunnekerhosta saamaani aineistoa olen käsitellyt niin, että niiden alkuperä ilmenee tekstistä. Aineistoon osallistuneiden paikkakunta tai muut yksilölliset tiedot eivät ilmene tutkimusraportista. Tutkimusraportissa on huolehdittu, että luottamuksellisuus tutkimuksen myötä saaduista tiedoista toteutuu luvatusena.

Eskola & Suoranta (2005, s. 55) painottavat, että tutkittavien ja tutkijan välillä ei voi olla sellaista suhdetta, joka vaikuttaisi luvan antamiseen. Tutkimukseni pohdin tätä etukäteen, koska toimin lapsiryhmäni opettajana. Kuitenkin tutkimukseni toteuttamisen pystyn perustelemaan varhaiskasvatuksen normaalina pedagogisena toimintana, jossa kokeillaan toiminnallisuutta tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa.

Vilka (2021, s. 123) tuo esille aineiston pienuuden ja sen luotettavuuden arvioinnin. Omassa tutkimuksessani kyselyaineisto koostuu melko pienestä joukosta huoltajia, joten aineiston tulkinnessa on huomioitava tarkkaan tulosten yleistettävyyttä esimerkiksi arvioitaessa sitä, miten huoltajat kokevat saavansa tietoa lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa. On muistettava, että tutkittavana oli vain kunnan yhden ikäluokan varhaiskasvatuksessa olevat lapset, joten tulos olisi voinut olla erilainen, jos kysely olisi kohdentunut kaikkiin ikäluokkiin.

Myös kysymysten asettelu tai sanamuodot huoltajakyselyssä voivat antaa vääriä tulintoja vastaajille, vaikka pyrin käyttämään hyvin selkeää ja ymmärrettävää suomen kieltä. Huoltajien avoimien vastausten tulkinnessa pyrin mahdollisimman tarkkaan toistamaan samoja sanamuotoja, jotta virheen mahdollisuuksia ei tulisi. Erityisesti juuri avoimissa vastauksissa nousi esille huoltajien näkökulmaa laajemmin, ja ne toivat hyvää aineistoa tutkimukseeni.

Vilka (2013, s. 181) pohtii mikä on riittävä aineiston suuruus kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Oikeaa vastausta hänen mukaansa tähän ei ole, kun tarkoituksena ei ole löytää tilastollisia säännönmukaisuuksia. Pienessäkin aineistossa on kvalitatiivisella tutkimuksella tutkijalla suuri määrä analysoitavaa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessani pyrin ymmärtää tutkimuksen kohdetta ja Vilkan (2013, s. 182) mukaan tällaisessa tilanteessa aineiston koko määräytyy sen mukaan minkä tutkija on valinnut tutkimuskohteekseen. Omassa aineistossani kohde-ryhmäni tunnekerhoon osallistui yhdeksän lasta ja kyselytutkimukseeni vastasi 25 huoltajaa 37 vastaajasta.

Tutkimukseni tulosten yleistettävyydessä on lisäksi muistettava, että tunnekerhossa ryhmän jäsenet olivat toisilleen entuudestaan tuttuja ja minä tutkijana tuttu lapsille. Toistensa tunteminen ja tutun aikuisen ohjauksessa toimiminen voivat olla tutkimustulokseen vaikuttavia seikkoja.

Eettistä pohdintaa pitää käyttää myös omien muistiinpanojen luotettavuuteen ja analysointiin tutkimustuloksissa eli ne ovat omia havaintojani ja omia kokemuksiani todellisuudesta. Jos tutkimuksen olisi toteuttanut joku toinen, hän

olisi kirjannut asioita ehkä toisella tavalla. Toisaalta omat muistiinpanot tuovat mahdollisuuden juuri oman tutkimukseni analysointiin, jotta tutkimus ei ole vain pelkkä tutkimustulosten raportointi.

7 POHDINTA

Tutkimukseni kokonaisuudessaan eteni aikataulullisesti opinnäytetyösuunnitelman mukaan. Tutkimusta varten toteutetut kysely sekä tunnekerho toteutivat kevään aikana, ja sen jälkeen oli helppo aloittaa kirjoitusprosessi. Tutkimustulosten analysointi oli työn mielenkiintoisin vaihe. Erityisesti huoltajakyselyn korkea vastausprosentti ja huoltajilta saadut palautteet tutkimuksen tärkeydestä olivat palkitsevia. Oli mielenkiintoista lukea huoltajien avoimiin vastauksiin kirjoittamia kommentteja, joista olisi voinut koota myös oman tutkimuksen.

Tunnekerhojen kokoontumiset ja lapsiryhmän havainnointi vaativat melko paljon valmistelua, mutta toisaalta siihen yhdistetty tutkijan rooli loi erityisen merkityksen arjen työhön. Vaikka olen tehnyt työtä varhaiskasvatuksessa kauan, en aiemmin ole yhtä paljon kiinnittänyt huomiota havainnointiin. Havainnoinnin avulla opin lapsista ja siitä, mitä toiminnallisuus merkitsee lapsiryhmälle. Joillekin lapsille se toi rohkeutta kertoa tunteistaan, toiselle se opetti keinoja säädellä omia tunteitaan. Kaiken kaikkiaan toiminnallisuus tuki lasten osallistumista.

Tutkimuksen myötä opin sekä laadullisesta että määrällisestä tutkimuksesta uutta. Samoin triangulaation käyttäminen tutkimuksessa oli itselleni uutta. Näiden yhdistäminen samaan tutkimukseen aiheutti kriittistä pohdintaa siitä, onko järkevintä rajata tutkimus yhteen tutkimuskysymykseen. Toisaalta taas kaikkien saamieni tutkimustulosten analysointi oli niin palkitsevaa, että pysyin alkuperäisessä suunnitelmassa eli kahden tutkimuskysymyksen tutkimuksessa.

Ammatillisesti itselleni todentui ajatus siitä, miten merkityksellistä tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen jo varhaiskasvatuksessa on.

Jatkotutkimuksen aiheen perustelut poimin varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Siellä nostetaan esille oppivan yhteisön merkitys, jossa kehoitetaan kokeilemaan uudenlaisia tapoja tehdä työtä. Varhaiskasvatuksessa lapset ja henkilöstö oppivat toinen toisiltaan ja sitä tulisi hyödyntää rohkeasti kokeillen. Yhteisön merkitys varhaiskasvatuksessa on myös keskeinen, koska työskentely tapahtuu tiimeittäin ja lapsiryhmä tavallisesti on melko pysyvä. Varhaiskasvatuksessa henkilöstöä kannustetaan tiedon ja osaamisen jakamiseen, huoltajilta saadun palautteen huomioimiseen sekä kehittämistyöstä ja tutkimuksista saadun tiedon hyödyntämiseen.

Opinnäytetyön jatkotutkimuksena ja kehittämistyönä olisi mahdollista suunnitella toiminnallisista menetelmistä kokonaisuus ja jalkauttaa se varhaiskasvatukseen systemaattiseen käyttöön ja arvioida sen edistymistä niin työntekijöiden näkökulmasta kuin lasten oppimisen kannalta. Toiminnallisuuden hyödyntäminen näyttää tukevan tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista, joten soveltuu siksi luontevasti varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön.

Lisäksi kyselytutkimukseni avoimissa vastauksissa nousi esille huomio, että huoltaja olisi kiinnostunut tietämään millä tavalla taitoja varhaiskasvatuksessa harjoitellaan. Toiminnallisten menetelmien esittelemine myös huoltajille on selkeä ja ymmärrettävä tapa tuoda esille toimintaa. Niiden mahdollisuuksia huoltajat voisivat myös hyödyntää itse silloin, kun kokevat lapsensa tarvitsevan tukea tunne- ja vuorovaikutustaidoissa.

LÄHTEET

Ahonen, L. (2017). Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen kirja. PS-kustannus.

Ahonen, L. (2018). Vasun käyttöopas. PS-Kustannus.

Berlibayeva, M. (2021). Basic techniques and methods of developing emotional intelligence in preschool children. <https://doi.org/10.51889/2021-1.2077-6861.24>

Durmusoglu Satallin, N. (2010). The Effects of an Emotional Education Program on the Emotional Skills of Six-year-old Children Attending Preschool. Väitöskirjatutkimus.

<https://acikerisim.selcuk.edu.tr/server/api/core/bitstreams/c0a4973e-751b-438b-a6b3-86cbd23c1714/content>

Eklund, K. & Janhunen, T. (2005). Leikin ja toiminnan lapset. Teoksessa M. Lindqvist, A. Kopakkala, S. Nieminen, S. Sura, M. Tuomisto, H. Santasalo, K. Eklund, T. Janhunen, P. Tervämäki, L. Tarkiainen, J. Salomäki & M. Partanen-Hertell (toim.), Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Psykodraaman ohjaajat kertovat (s. 84–94). RT-Print Oy.

Greene, R. (2005). Tulistuva lapsi. Uusi lähestymistapa helposti turhautuvien ja joustamattomien lasten ymmärtämiseen ja kasvattamiseen. Saarijärven Offset Oy.

Grönfors, M. (2015). Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (4. uudistettu ja täydennetty painos, s. 146–161). PS-Kustannus.

Heikkinen, H. (2015). Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (4. uudistettu ja täydennetty painos, s. 204–219). PS-Kustannus.

Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. (2016). Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. PS-Kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). Tutki ja kirjoita. Tammi.

Hurmerinta, L. & Nummela, N. (2020). Monimenetelmätutkimus. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät (s. 308–317). Gaudeamus.

Iivanainen, S. (2019). Väriä elämään – kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa A. L. Karjalainen (toim.), Luovan toiminnan työtavat. Käsi-kirja sosiaali- ja terveysalalle. PS-Kustannus.

Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. (2021). Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kananen, J. (2014). Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kirk, G.M. (2014). Kindergarten teachers' practices to support children's social and emotional development: Case studies in Western Australian catholic schools. <https://researchportal.murdoch.edu.au/esploro/outputs/doctoral/Kindergarten-teachers-practices-to-support-childrens/991005542484007891>

Kiviniemi, K. (1999). Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa H. Heikkinen, R. Huttunen, & P. Moilanen (toim.), Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja (s. 63–83). Atena kustannus.

Laaksonen, V. (2022). Kaveritaidot varhaiskasvatuksessa. PS-Kustannus.

Leskinen, E. & Jaakkola, T. & Norrena, J. (2016). Toiminnallisuus. Teoksessa J. Norrena (toim.), Ryhmä oppimaan. Toiminnallisia työtapoja ja tehtäväkehyksiä (s. 14). PS-Kustannus.

Niemelä P. (2009). Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa M. Mäntysaari, A. Pohjola & T. Pösö (toim.), Sosiaalityö ja teoria (s. 209–236). PS-kustannus.

Martinez-Abarca, T. & Nurmi, R. (2015). Loikaten leikkiin - rohkeasti rooliin! Draamakasvatusta 1–7-vuotiaille. Lasten keskus.

Möller, S. (2004). Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Kopijyvä.

Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf

Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät (s. 145–156). Gaudeamus.

Repo, L. (2013). Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. PS-Kustannus.

Saarinen, A-K. (2022). ”On tosi vaikea oppia mitään, jos sulla on kauhea tunnemylläkkä päällä.” [Pro gradu-työ]. Turun yliopisto. utupub.fi https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/173555/Saarinen_Aino-Kaisa_opinnayte.pdf?sequence=1

Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. (2020). Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. PS-Kustannus.

Sandberg, E. (2021). Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. PS-Kustannus.

Tilastokeskus. (2023). Varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten osuus kasvoi vuonna 2022. Haettu 8.7.2024. <https://stat.fi/julkaisu/cl8l48a1oj27m0du-kvmlyq0wd>

Toivanen, T. (2009). Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa I. Ruokonen, S. Rusanen & Välimäki A-L. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. (s. 30–35). Yliopistopaino Oy. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80314/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2011). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.

Valli, R. (2015). Paperinen kyselylomake. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (4. uudistettu ja täydennetty painos, s. 84–108). PS-Kustannus.

Valli, R. & Perkkilä, P. (2015). Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (4. uudistettu ja täydennetty painos, s. 109–120). PS-Kustannus.

Vilka, H. (2015). Tutki ja kehitä. PS-Kustannus.

Vilka, H. (2021). Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS-kustannus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). Toiminnallinen opinnäytetyö. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITE 1

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA HUOLTAJAKYSELYÄ VARTEN

OPINNÄYTETYÖN AIHE: Toiminnalliset menetelmät tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukena varhaiskasvatuksessa

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen Sosionomi ylemmän Amk opinnäytetyön tekemistä varten. Tarkoituksena on selvittää huoltajien näkemyksiä lapsensa tunne- ja vuorovaikutustaidoista sekä kokemuksista, miten varhaiskasvatuksessa on toteutunut lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen. Kysely kohdistuu kunnan varhaiskasvatuksessa vuonna 2018-syntyneiden lasten huoltajille. Tutkimuksen tekemiseen kunnan varhaiskasvatuksessa on myönnetty tutkimuslupa.

Kysely toteutetaan verkkolomakkeella. Kyselyyn osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja kyselyyn vastaamisen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Teillä on myös mahdollisuus esittää tutkimuksen tekijälle kysymyksiä.

Tutkimuksen tavoitteena on saada arvokasta tietoa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun kehittämiseen varhaiskasvatuksessa. Kysely on täysin anonymi eikä henkilökohtaisia tietoja kerätä. Kyselyyn vastaamiseen kuluu aikaa n. 3–10 minuuttia.

Tutkimustuloksia hyödyntäen suunnitellaan ja toteutetaan toiminnallisia menetelmiä sisältävä tunnekerho erilliselle lapsiryhmälle loppukeväällä 2024. Kuiden (6) kerran tunnekerhoon osallistuvien lasten huoltajille ilmoitetaan asiasta erikseen. Heidän huoltajiltaan pyydetään osallistumisesta lupa myöhemmin.

Tutkijan yhteystiedot:

Sosionomi YAMK-opiskelija

Anu Koivula

anu.koivula@urjala.fi

Opinnäytetyön ohjaaja:

Lehtori

Seppo Pamppunen

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Pori

seppo.pamppunen@samk.fi

puh. 044 710 3438

LIITE 2

Lupa huoltajilta lapsen osallistumisesta opinnäytetyötutkimukseen.

Opiskelen Satakunnan ammattikorkeakoulussa Sosionomi YAMK tutkintoa ja teen parhaillaan opinnäytetyötäni ja olen saanut tutkimusluvan toimintatutkimuksen tekemiseen Urjalan varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseen on tarkoitus osallistua ryhmän 2018-syntyneet lapset. Toimintatutkimukseni toteutuu huhtikuun 2024 aikana varhaiskasvatuspäivien sisällä.

Tavoitteena on tutkia, miten toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen voi lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja tukea varhaiskasvatuksessa. Tutkimus toteutuu kuutena (6) toimintatuokiona varhaiskasvatuspäivien aikana. Tutkimus on täysin anonyymi, eikä tutkimuksessa arvioida yksittäisiä henkilöitä.

Vastaan mielelläni tutkimustani koskeviin kysymyksiin.

Ilmoitattehan tähän viestiin vastaamalla saako lapsi osallistua toimintatutkimukseen 31.3.2024 mennessä. Teillä on myös missä tahansa vaiheessa mahdollisuus kieltää lapsen osallistuminen tutkimukseen.

Sosionomi YAMK-opiskelija

Anu Koivula

LIITE 3

Kysely huoltajille.

Hyvät huoltajat.

Kunnan varhaiskasvatuksen asiakastyytyväisyyskyselyssä vuonna 2023 vanhemmat nostivat esille yhtenä tärkeimmistä asioista tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelun varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyöni käsittelee toiminnallisten menetelmien käyttöä tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa varhaiskasvatuksessa. Käsiteltävinä tunteina ovat: pettymys, pelko, viha ja suru. Tämän kyselyn tarkoituksena on selventää minkälaisissa asioissa vanhemmat kokevat lapsensa tarvitsevan tukea.

KYSELYN RUNKO:

1. Koen tärkeäksi, että lapseni saa harjoitella tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa.

Samaa mieltä

Jokseenkin samaa mieltä

Eri mieltä

En osaa sanoa

2. Lapseni tarvitsee tukea seuraavissa tunteissa:

Pettymys

Pelko

Viha

Suru

3. Koetko huoltajana osaavasi kohdata ja tukea lapsen voimakkaita tunteita?

Kyllä

En

Koen tarvitsevani toisinaan tukea.

4. Minkä tunteen kohdalla koet eniten epävarmuutta tai neuvottomuutta kohdata lapsesi tunnetila? Valitse vain yksi vaihtoehto.

Pettymys

Pelko

Viha

Suru

Ei mikään näistä

5. Oletko hakenut tai saanut ulkopuolista tukea esim. neuvolasta/perheytyöstä tai muualta lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kohtaamiseen tai käsittelyyn?

Kyllä

En

En vielä, mutta olen ajatellut pyytäväni apua.

Ei ole tarvetta.

6. Onko varhaiskasvatuksessa noussut esille (esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä) asioita lapsen puutteellisista tunne- ja vuorovaikutustaidoista tai tuen tarpeesta tunteiden säätelyssä?

Ei

Kyllä

En osaa sanoa.

7. Koetko, että lapsesi saa varhaiskasvatuksessa harjoitella riittävästi tunne- ja vuorovaikutustaitoja?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa.

8. Saatko huoltajana mielestäsi riittävästi tietoa tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelusta varhaiskasvatuksessa?

Kyllä

En

En osaa sanoa

9. Mitä muuta tunne- ja vuorovaikutustaitoihin varhaiskasvatuksessa tai tämän tutkimuksen kysymyksiin liittyvää haluaisit sanoa? Kiitos vastauksistasi!